

HISTORICKÁ PENOLOGIE

Časopis pro historickou penologii

Vydává Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR

3/2005

Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989

Zásah pořádkových sil dne 17.11.1989 v Praze a vývoj vnitropolitické situace sledovali všichni odsouzení jak prostřednictvím tisku, tak i v televizním vysílání. Na vzniklou situaci reagovali svými požadavky, které směřovaly k provedení výrazných změn systému vězeňství a vyhlášení všeobecné amnestie. Na podporu těchto požadavků odmítali stravu a vykonávat přidělenou práci, požadovali jednání se zástupci tisku, Občanského fóra (OF), Československé televize, představitelů studentského stávkového hnutí, ministerstva spravedlnosti (MSP) České socialistické republiky (ČSR) a správy Sboru nápravné výchovy (SNV) ČSR. Nejvýrazněji se tato situace projevila v nápravně výchovných ústavech (NVÚ) Vinařice, Příbram, Ostrov nad Ohří, Heřmanice, Kuřim, Liberec č.2 (Minkovice), Rýnovice, Libkovice a Oráčov. Dále pak ve věznicích Brno, Litoměřice a Praha č.1 – Ruzyně.

Dne 8.12.1989 byla vyhlášena a provedena amnestie prezidenta republiky Gustáva Husáka. Amnestovány byly zejména osoby odsouzené k trestu odnětí svobody pro spáchání trestných činů proti republice podle Hlavy I. tr. zákona.¹ Jednalo se o tyto trestné činy: podvracení republiky podle § 98, poškozování státu a světové socialistické soustavy podle § 99, pobuřování podle § 100, zneužívání náboženské funkce podle § 101, hanobení republiky a jejího představitele podle §§ 102, 103, hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele podle § 104, opuštění republiky podle § 109 a poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112.

Dále byly amnestovány tresty odnětí svobody za trestné činy podle Hlavy II. tr. zákona, a to odnětí věci hospodářskému určení podle § 116 a nedovolené podnikání podle § 118. Podle Hlavy III. tr. zákona útok na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154, odst.2, ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a, maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178, podle Hlavy V. tr. zákona hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198b. V rámci této amnestie bylo propuštěno celkem 52 osob, z toho 7 z výkonu vazby a 45 z výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzené osoby vykonávaly trest odnětí svobody převážně ve II. nápravně výchovné skupině (NVS) a ve dvou případech ve III. NVS. Podle oficiálních zpráv proběhla amnestie bez rušivých jevů.

Dnem 24.12.1989 propukly ve většině NVÚ nepokoje odsouzených, které byly vyvolány v důsledku těchto problémů: reakce na chování a jednání některých příslušníků SNV, výhrady k režimu NVÚ, nespokojenost se stravováním, ubytovacími podmínkami, hygienou a léčebnou péčí, pracovními podmínkami a odměňováním za práci. Zásadní připomínky měli odsouzení vůči stávajícímu systému kázeňských odměn a trestů a jejich uplatňování a v řadě případů se objevily

¹ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ze dne 29.11.1961

výhrady k přísnosti rozsudků a délkám trestům odnětí svobody. Situace v NVÚ byla značně napjatá, neboť odsouzení na podporu svých požadavků odmítali poslušnost, vyvěšovali transparenty, vyhazovali z oken jídelní nádoby a v některých případech docházelo i k pálení matrací a jejich vyhazování z oken.

Požadavky odsouzených byly vyvěšovány na oknech ubytoven

Tehdejší náčelník správy SNV plk. RSDr. Jaroslav Konečný reagoval na vzniklou situaci vyhlášením stoprocentní pohotovosti příslušníků SNV.² Toto rozhodnutí v žádném případě nepřispělo k uklidnění situace, ale naopak bylo odsouzenými vnímáno jako „demonstrace síly“ a vznikaly důvodné obavy z použití této síly. V době od 24. do 27.12.1989 došlo na správu SNV celkem 22 podnětů ze strany odsouzených, a to z NVÚ: Horní Slavkov (3), Heřmanice (2), Mírov (2), Mladá Boleslav (3), Praha č. 2- Pankrác (1), Říčany (2), Ostrov nad Ohří (2), Libkovice (1), Stráž pod Ralskem (1), Oráčov (1), Nové Sedlo (1), Kuřim (1), Plzeň (1) a Bělušice (1).

Jídelní nádoby a odpadky před ubytovnou

Odsouzení zároveň zakládali „vězeňská fóra“, dožadovali se zveřejnění svých požadavků v tisku a televizním nebo rozhlasovém vysílání a žádali o umožnění návštěvy představitelů OF v NVÚ. Rovněž požadovali dialog s představiteli Generální prokuratury ČSR, MSp ČSR, poslanci České národní rady (ČNR), poslanci Federálního shromáždění, funkcionáři správy SNV, a to za účasti televize a novinářů. Nahromaděné problémy začaly být řešeny teprve po ustavení komisí ČNR. Tyto komise jednaly přímo se zástupci odsouzených a po soustředění a vyhodnocení poznatků řešily některé problémy přímo na místě s vedením ústavu. Ostatní poznatky byly předány k dalšímu opatření MSp ČSR, příp. dalším kompetentním orgánům. V průběhu jednání s odsouzenými vznikala další vězeňská fóra, která si volila své mluvčí. K 3.1.1990 bylo zaznamenáno celkem 215 mluvčích ze všech NVÚ. Nejvyšší počet mluvčích se vyskytl v NVÚ Valdice (35), Heřmanice (30), Opava (30), Plzeň (23) a Říčany (21).

² Náčelníka správy SNV plk. RSDr. Jaroslava Konečného odvolala z funkce ministryně spravedlnosti JUDr. Dagmar Burešová dne 5.1.1990 a na jeho místo byl jmenován plk. JUDr. Mirko Huleja

Dne 1.1.1990 byla vyhlášena amnestie u příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem republiky. Jednalo se o amnestii v nebývalém rozsahu, která zahrnovala nejen odsouzené I. NVS, jak tomu dříve bývalo zvykem, ale fakticky se týkala všech NVS. K 1.1.1990 bylo na území ČSR ve výkonu vazby 2.537 obviněných a ve výkonu trestu odnětí svobody 19.741 odsouzených. Ve dnech 2.-3.1.1990 bylo propuštěno celkem 775 obviněných a 3.836 odsouzených. Do jihočeského kraje se vrátilo 302 propuštěných, do západočeského kraje 374 propuštěných, do jihomoravského kraje 671 propuštěných, do severomoravského kraje 1.190 propuštěných (z toho 295 do Ostravy), do středočeského kraje 678 propuštěných (z toho 347 do Prahy), do severočeského kraje 888 propuštěných, do východočeského kraje 454 propuštěných, do západoslovenského kraje 25 propuštěných, do středoslovenského kraje 16 propuštěných a do východoslovenského kraje 13 propuštěných.

K 8.1.1990 bylo propuštěno celkem 12.382 obviněných a odsouzených a k 21.1.1990 bylo propuštěno celkem 15.392 obviněných a odsouzených. Propouštění amnestovaných odsouzených prováděly v jednotlivých NVÚ příslušné okresní soudy. I když bylo jejich snahou provádět propouštění co nejrovnoměrněji, nepodařilo se tento záměr uskutečnit ve všech NVÚ. V některých případech se odsouzení dožadovali urychleného propuštění a hlučným chováním si vynucovali pozornost, kladli různé ultimativní požadavky a projevovali značnou netrpělivost.

I v průběhu amnestie pokračovalo šetření komisí ČNR spolu se zástupci OF, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) a za účasti odborníků. Komise zjišťovaly, zda jimi navržená opatření byla již realizována a zda došlo k patřičným úpravám práv a povinností odsouzených v ústavních rádech. Současně s tím shromažďovaly komise další poznatky, týkající se činnosti některých příslušníků SNV, které byly v rozporu se zákonem a morálkou. Zásadní opatření pro zlepšení podmínek výkonu trestu odnětí svobody v NVÚ Valdice byla zapracována v průběhu ledna 1990 do prozatímního ústavního řádu. Byla uplatněna řada nových ustanovení, směřujících k rozšíření práv odsouzených. Zejména šlo o zkrácení intervalu k dopisování, návštěvě a přijímání balíčku. Odsouzení se podíleli na sestavování jídelního lístku a účast na kulturních akcích nebyla omezována. V NVÚ začal vykonávat pastorační činnost katolický kněz Josef Kordík a evangelický duchovní Aleš Jaluška, kteří významně napomohli ke zklidnění situace mezi odsouzenými. Došlo též ke změnám v činnosti samospráv odsouzených i personálním změnám ve vedení NVÚ.

Kromě NVÚ Valdice byly největší problémy řešeny v NVÚ Heřmanice a Ostrov nad Ohří. Dne 22.1.1990 vyhlásilo hladovku 295 odsouzených v NVÚ Heřmanice. Důvodem bylo prosadit požadavky, týkající se nápravně výchovné činnosti, léčebné péče, pracovních podmínek, stravování a vystrojování. Jednání s odsouzenými se kromě funkcionářů správy SNV zúčastnil katolický kněz a zástupce OF z Ostravy. Po splnění požadavků ukončili odsouzení hladovku dne 25.1.1990. Dalším ohniskem napětí byl NVÚ Ostrov nad Ohří. Nepokoje se zde projeví 21.1.1990 poté, kdy do tohoto NVÚ byli přemístěni odsouzení ze zrušeného NVÚ Liberec č.2 – Minkovice. Tito odsouzení se cítili poškození na výši výdělků, neboť dříve měli lepší výdělkové možnosti. Po jejich přemístění do NVÚ Plzeň byl tento problém vyřešen. V NVÚ Ostrov nad Ohří se vyskytly závažné připomínky odsouzených k léčebné péči a jednání některých příslušníků SNV. V průběhu měsíce ledna 1990 zde prováděla šetření komise složená z poslanců ČNR, zástupců OF a externích zdravotnických odborníků.

Dne 31.1.1990 se na správě SNV uskutečnilo jednání s představiteli osmi nejvýznamnějších církví v ČSR, kterého se zúčastnil náměstek ministryně spravedlnosti ČSR JUDr. Jiří Balašík, poradce ministryně JUDr. Zdeněk Hájek, náčelník správy SNV plk. JUDr. Mirko Huleja a další pracovníci správy SNV. Toto jednání se stalo základem k legalizaci působení duchovních ve vězeňství.³ V jeho průběhu byly řešeny nejen podmínky k zabezpečení svobody vyznání obviněných a odsouzených, ale též podíl jednotlivých církví, dle jejich možností, na nápravě odsouzených.

PhDr. Aleš Kýr

Prameny: Archiv VS ČR, Fond SSNV. Svodné informace z NVÚ, informace pro ministryni spravedlnosti ČR, zápisy z jednání vedení a štábu náčelníka správy SNV (prosinec 1989 – leden 1990)
Foto: NVÚ Heřmanice, 25.12. 1989

³ Jednání se zúčastnili představitelé církví: římskokatolické, československé husitské, českobratrské evangelické, pravoslavné, bratrské, metodistické evangelické, baptistické a židovské obce.

Přehled funkcionářů státní správy, odpovědných za protektorátní a československé vězeňství v letech 1939 – únor 1948

Přehled zahrnuje ministry a další funkcionáře, kteří řídili činnost vězeňství v období tzv. protektorátu a krátce po osvobození republiky do nástupu komunistické moci v únoru 1948. Je zároveň posledním v řadě, postupně uveřejněných přehledů funkcionářů státní správy, kteří zodpovídali za vězeňství v historické etapě, delší než jedno století.⁴

Po rozpadu Československé republiky 15.3.1939 a vytvoření protektorátu Čechy a Morava, podléhala výkonná moc německé okupační správě. Rozhodování protektorátní vlády a státního prezidenta E. Háchy mělo jen omezený vliv na činnost správních, policejních a soudních institucí. Výkon soudnictví a vězeňství byl podřízen německým říšským zákonům.⁵ Zavedení dvojího soudnictví, převod personálu a agendy mezi těmito soudy a soudy protektorátu, zrušení vojenských soudů a převod důstojníků justiční služby do občanské soudní služby, to vše měnilo činnost ministerstva spravedlnosti.⁶ Jurisdikci německých soudů podléhali říšskoněmečtí občané, žijící na území protektorátu a občané protektorátu, pokud spáchali trestný čin proti německé říši. Výčet těchto trestných činů se časem rozšířil a zahrnoval i tzv. hospodářské delikty, které spočívaly v nedovolené výrobě a distribuci potravin. Podle pokynu Adolfa Hitlera vydal gen. W. Keitel výnos, podle něhož měla být občanská neposlušnost na obsazeném území trestána smrtí nebo výkonem trestu v káznících na území říše.⁷ Rozhodování říšskoněmeckých soudů a opatření tajné státní policie (gestapa) se též výrazně projevilo v činnosti protektorátního vězeňství. Všechny krajské soudní věznice, příp. též okresní soudní věznice sloužily zcela nebo z části vazebním účelům říšskoněmeckých soudů a vyšetřovacím účelům gestapa. V roce 1939 byla opět zřízena Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavy v čele s přednostou - generálním inspektorem vězeňství Bedřichem Rumlem.⁸ Ve sledovaném období několikrát přechází působnost dozoru, všeobecné správy a řízení soudních věznic a trestních ústavů z ministerstva spravedlnosti na vrchní soudy a zpět.⁹

Po obnovení Československé republiky v roce 1945 usilovalo ministerstvo spravedlnosti o návrat soudnictví a vězeňství do předválečné podoby. Avšak na osvobozeném území získávaly pravomoc národní výbory jako orgány revoluční moci, které rozhodovaly též o zadržování a věznění osob, což se promítalo i do řízení věznic. Z hlediska organizace vězeňských zařízení bylo v roce 1945 na území republiky 7 trestních ústavů, 2 polepšovny, 34 krajských soudních věznic a 370 okresních soudních věznic. Teprve dekretem prezidenta republiky o správě soudních věznic a trestních ústavů byla správa vězeňství přenesena na ministerstvo spravedlnosti, kterému příslušel i vrchní dozor nad soudními věznicemi a trestními ústavy.¹⁰ Vězeňství jako celek bylo organizačně roztržštěné do působnosti 3 resortů, a to ministerstva spravedlnosti, jemuž podléhaly soudní věznice a trestní ústavy, ministerstva národní obrany, které spravovalo vojenské věznice, zajatecké tábory a ministerstva

⁴ Historická penologie č. 4/2004, 5/2004, 1/2005

⁵ Výnos ministra spravedlnosti č. 15.863 ze dne 15.4.1939 k provedení Dohody o převedení soudnictví z 19.12.1938, č. 31/1939 Sb z. a n.

Nařízení o německém soudnictví v protektorátu Čechy a Morava ze dne 14.4.1939, Čl. I § 7: „Německé soudnictví v protektorátu Čechy a Morava jest proti soudům protektorátu výlučné, pokud nic odchylného není ustanoveno“.

⁶ Vládní nařízení č. 145 Sb. ze dne 23.6.1939 o převádění důstojníků justiční služby z povolání do občanské soudní služby

⁷ Rozkaz náčelníka Vrchního velitelství branné moci č.j. 14n 15 WR (T 3/4) Fr. 165/41g. ze dne 12.12.1941: Stíhání trestných činů proti říši nebo okupační moci v obsazených oblastech.

⁸ NA Praha, f. Krejčí, kart. 3, 23-3/2, Organizační řád MS z 18.9.1939.

⁹ Vládní nařízení č. 218 Sb. ze dne 10.8.1939 o správě soudních věznic a trestních ústavů. Vládní nařízení č. 380 Sb. ze dne 17.10.1942 o správě soudních věznic a trestních ústavů. Výnos ministerstva spravedlnosti č. 10 ze dne 16.2.1942 o přenesení působnosti v některých vězeňských záležitostech. Výnos ministerstva spravedlnosti č. 5700 ze dne 16.2.1943, o přenesení působnosti v některých vězeňských záležitostech. Vládní nařízení č. 10 Sb. ze dne 20.12.1944 o správě soudních věznic a trestních ústavů. Výnos ministerstva spravedlnosti č. 10 ze dne 20. prosince 1945, o správě soudních věznic a trestních ústavů.

¹⁰ Dekret prezidenta republiky č. 112 Sb. o správě soudních věznic a trestních ústavů ze dne 26.10.1945

vnitřní, jenž řídilo správní (policejní) věznice prostřednictvím Sboru národní bezpečnosti, donucovací pracovní, internační, sběrné a pracovní tábory.¹¹

Závěrem lze konstatovat, že období od května 1945 do února 1948, které se vyznačovalo ostrým zápasem o politickou moc ve státě, mělo dopad i na vývoj československého vězeňství. Dochází k postupnému odklonu od domácích a západoevropských penitenciárních tradic, které vznikaly již ve druhé polovině 18. století. Pravidla pro zacházení s vězni, vytýčená Mezinárodní trestní a vězeňskou komisí, na jejíž činnosti se podílel i český delegát JUDr. Emil Lány, nebyla realizována a účast na mezinárodní spolupráci ve vězeňství byla postupně přerušena. Další vývoj pak směřoval k úpravám vězeňství podle vzoru Sovětského svazu a na dlouhá léta izoloval Československou republiku od západních vězeňských systémů.

Ministři

1.12.1938 – 5.5.1945

Jaroslav KREJČÍ, ministr spravedlnosti (1.12.1938-15.3.1939-pomnichovská vláda, 16.3.1939-5.5.1945 – protektorátní vláda) - krajské a okresní soudní věznice, trestní ústavy

4.4.1945 – 6.11.1945

Jaroslav STRÁNSKÝ, ministr spravedlnosti – krajské a okresní soudní věznice, trestní ústavy

7.11.1945 – 25.2.1948

Prokop DRTINA, ministr spravedlnosti – krajské a okresní soudní věznice, trestní ústavy

1.12.1938-15.3.1939

Jan SYROVÝ, ministr národní obrany – vojenské věznice a trestnice

4.4.1945 – 25.2.1948

Ludvík SVOBODA, ministr národní obrany – vojenské věznice, zajatecké tábory

4.4.1945 – 25.2.1948

Václav NOSEK, ministr vnitra – věznice SNB, správní věznice, donucovací pracovní, internační, sběrné a pracovní tábory

Jaroslav Krejčí

Jaroslav Stránský

Prokop Drtina

¹¹ Funkcionáři ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra, zodpovídající za činnost příslušných vězeňských zařízení v letech 1945 – 1948 budou předmětem samostatného zpracování.

Jan Syrový

Ludvík Svoboda

Václav Nosek

Funkcionáři ministerstva spravedlnosti zodpovídající za vězeňství

1938 - 1939

Josef PRAŽÁK, přednosta III. odboru ministerstva spravedlnosti

1939 – 1941

Otto SCHOLZ, přednosta III. odboru ministerstva spravedlnosti

1941 – 1945

Vladimír BROŽOVSKÝ, přednosta I. odboru ministerstva spravedlnosti

1946 – 1948

Ferdinand TISCHLER, přednosta V. odboru ministerstva spravedlnosti

Josef Pražák

Ferdinand Tischler

Alena Kafková

Foto: Národní archiv Praha, f. Drtina, f. Krejčí, f. Policejní ředitelství Praha

Příloha č.1 – Překlad Výnosu Adolfa Hitlera o zřízení protektorátu Čechy a Morava, uveřejněný ve Sbírce zákonů a nařízení č. 75/1939 ze dne 16.3.1939.

Příloha č. 2 – Rozkaz náčelníka Vrchního velitelství branné moci ze dne 12.12.1941, o stíhání trestných činů proti říši nebo okupační moci v obsazených oblastech.

Literatura a prameny:

Bílek, J.: Nástin vývoje vojenského vězeňství v letech 1945-1953. In: Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955. Opava 2001.

Buchvaldek, M. a kol.: Československé dějiny v datech. Praha 1986.

Janák D.: Organizace a řízení československého vězeňství 1945-1955. In: Vězeňství ve střední Evropě 1945-1955. Praha 2000.

Karlíček, J. a kol.: Věrní straně a lidu. Správa SNV ČSR. Praha 1980.

Malý J. a kol: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1999.

NA Praha, f. Krejčí, karton 3, 23-3/2.

NA Praha, f. MS, B 4741.

NA Praha, f. Drtina, karton 24.

Národní archiv (NA) Praha, knihovna, ev.j. II M 43, Batovcův almanach na rok 1938, 1939.

Překlad výnosu Adolfa Hitlera o zřízení protektorátu Čechy a Morava
uveřejněný ve Sbírce zákonů a nařízení č. 75/1939 ze dne 16.3.1939:

Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa českomoravské země. Násilí a nerozum vytrhly je svévolně z jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojení do umělého útvaru Česko-Slovenska vytvořily ohnisko stálého neklidu. Od roku k roku zvětšovalo se nebezpečí, že z tohoto prostoru – jako již jednou v minulosti – vyjde nové nesmírné ohrožení evropského míru.. Neboť česko-slovenskému státu a jeho držitelům moci se nepodařilo organizovati rozumně soužití národních skupin, v něm svémocna spojených, a tím probuditi a zachovati zájem všech zúčastněných na udržení jejich společného státu. Prokázal však tím svou vnitřní neschopnost k životu a propadl proto nyní také skutečnému rozkladu.

Německé říše nemůže v těchto dnech, pro její vlastní klid a bezpečnost, stejně jako pro obecné blaho a obecný mír tak rozhodně důležitých oblastech trpěti žádné trvalé poruchy. Dříve nebo později musela by nésti nejtěžší důsledky jako mocnost dějinami a zeměpisnou polohou nejsilněji interesovaná a spolupostížená. Odpovídá tudíž příkazu sebezáchovy, jestliže německá říše jest rozhodnuta zasáhnouti rozhodně k zajištění základů rozumového středoevropského řádu a vydati nařízení, která z toho vyplývají. Neboť dokázala už své tisícileté dějinné minulosti, že díky, jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešiti tyto úkoly.

Naplněn vážným přáním sloužiti opravdovým zájmům národů, obývajících v tomto životním prostoru, zajistiti národní svébytnosti německého a českého národa, prospěti míru a sociálnímu blahu všech, nařizují tudíž jménem německé říše jako základnu pro budoucí soužití obyvatelů těchto oblastí toto:

Článek 1.

(1) Části bývalé Československé republiky, obsazené v březnu 1939 německými oddíly, náleží napříště k území Velkoněmecké říše a vstupují jako "protektorát Čechy a Morava" pod její ochranu.

(2) Pokud ochrana říše to vyžaduje, učiní vůdce a říšský kancléř pro jednotlivé části těchto území úpravu od toho odchýlnou.

Článek 2.

(1) Obyvatelé protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle ustanovení zákona z 15.září 1935 (Říšs. zák. I, str. 1146) o říšských občanech, říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.

(2) Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky protektorátu Čechy a Morava.

Článek 3.

(1) protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám.

(2) Vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše.

(3) Tato výsostná práva jsou zastávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.

Článek 4.

Hlava autonomní správy protektorátu Čechy a Morava požívá ochranu čestných práv hlavy státu. Hlava protektorátu potřebuje pro výkon svého úřadu důvěry vůdce a říšského kancléře.

Článek 5.

(1) Jako zastávce říšských zájmů jmenuje vůdce a říšský kancléř "říšského protektora v Čechách a na Moravě". Jeho úřední sídlo jest Praha.

(2) Říšský protektor jako zástupce vůdce a říšského kancléře a jako zmocněnec říšské vlády má úkol pečovati, aby bylo dbáno politických směrnic vůdce a říšského kancléře.

(3) Členové vlády protektorátu jsou potvrzováni říšským protektorem. Potvrzení může býti odvoláno.

(4) Říšský protektor jest oprávněn dáti se informovati o všech opatřeních vlády protektorátu a udíleti jí rady. Může podati námitky proti opatřením, která by byla sto poškoditi říši a je-li nebezpečí v prodlení, vydati nařízení, nutná ve společném zájmu.

(5) Od vyhlášení zákonů, nařízení a jiných právních předpisů, jakož i od výkonu správních opatření a právoplatných soudních rozsudků jest upustiti, podá-li říšský protektor námitky.

Článek 6.

(1) Zahraniční věci protektorátu, obzvláště ochranu jeho státních příslušníků v cizině, zastává říše. Říše povede věci tak, jak to odpovídá společným zájmům.

(2) Protektorát obdrží zástupce u říšské vlády s úředním označením "vyslanec".

Článek 7.

(1) Říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu.

(2) Vykonávajíc tuto ochranu, udržuje říše v protektorátu posádky a vojenská zařízení.

(3) Pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může protektorát zříditi vlastní sbory. Organizaci, početní sílu a výzbroj určí říšská vláda.

Článek 8.

Říše vykonává bezpečnostní dohled na dopravnictví, jakož i na pošty a telekomunikace.

Článek 9.

Protektorát náleží k celnímu území německé říše a podléhá jeho celní závislosti.

Článek 10.

(1) Zákonitým platidlem jest vedle říšské marky až na další koruna.

(2) Poměr obou měn navzájem určí říšská vláda.

Článek 11.

(1) Říše může vydávati právní předpisy s platností pro protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem.

(2) Pokud je dána společná potřeba, může říše převzít do vlastní správy správní obory a zříditi potřebné pro ně vlastní říšské úřady.

(3) Říšská vláda může učiniti opatření, potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.

Článek 12.

Právo, platné do té doby v Čechách a na Moravě, zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany německou říší.

Článek 13.

Říšský ministr vydá v dohodě se zúčastněnými ministry právní a správní předpisy, potřebné k provedení a doplnění tohoto výnosu.

V Praze dne 16.března 1939

Vůdce a říšský kancléř: Adolf Hitler v.r.

Říšský ministr vnitra: dr.Frick v.r.

Říšský ministr zahraničí: von Ribbentrop v.r.

Říšský ministr a přednosta říšské kanceláře: dr. Lammers v.r.

Překlad rozkazu náčelníka Vrchního velitelství branné moci ze dne 12.12.1941, o stíhání trestných činů proti říši nebo okupační moci v obsazených oblastech.

T A J N Ě

*Náčelník
Vrchního velitelství branné moci*

12. prosince 1941

*14n 15 WR (T 3/4)
Fr. 165/41 g.*

*Věc: Stíhání trestných činů proti říši nebo okupační moci
v obsazených oblastech.*

I příloha.

Jest dobře uváženou vůlí vůdcovou, aby v obsazených oblastech při útocích proti říši nebo okupační moci bylo pachatelům čeleno jinými opatřeními než dosud. Vůdce je tohoto názoru: Při takových činech jsou tresty na svobodě i doživotní tresty žaláře, považovány za znamení slabosti. Účinným a trvale působícím odstrašujícím prostředkem mohou být jen tresty smrti nebo opatření, jež ponechají rodinné příslušníky a obyvatelstvo v nejistotě o osudu pachatele. Tomuto účelu slouží převoz do Německa.

Příložené směrnice pro stíhání trestných činů odpovídají tomuto názoru vůdcovu. Byly jím přezkoumány a schváleny.

K E I T E L v.r.

Osudy Františka Suchého a jeho rodiny

František Suchý junior byl synem správce krematoria v Praze Strašnicích. Toto známé pražské krematorium se stalo posledním místem spočinutí tělesných ostatků hrdinů druhého i třetího odboje. Jak v době okupace Československa nacisty, tak i po roce 1948 byla informovanost veřejnosti o tom, co se děje ve strašnickém krematoriu minimální či spíše žádná. Po komunistickém puči se o tajně zpopelňovaných hovořilo pouze jako o členech komunistického odboje. Mlčelo se o tom, že spolu s politickými vězni jsou umísťováni do společného hrobu také i skuteční zločinci. Na jaře roku 1949 byl zatčen správce strašnického krematoria František Suchý spolu se svou manželkou. StB u nich provedla domovní prohlídku a odvezla si všechny věci, které si v jejich domě schovali manželé Vojtěchovští před svým útekem do Brazílie. Oba manželé byli po týdnu vyšetřování propuštěni na svobodu, ale o tři roky později byl tento incident součástí jejich dalšího obvinění. V době, kdy komunisté zpopelnili jedenáct popravených v politickém procesu s vedením protistátního spikleneckého centra ve strašnickém krematoriu, byla již celá rodina Suchých ve vazbě a čekala na svůj soud ve vazební věznici na Pankráci. Soud s rodinou Suchých byl nepřímo ovlivněn probíhajícím procesem s tzv. Centrem, který se konal o den později.

František Suchý mladší studoval České vysoké učení technické; bylo mu pětadvacet let, když byla popravena JUDr. Milada Horáková. Jako vyučený strojní zámečnický byl již před válkou sběratelem zbraní, které opravoval ve sklepě na soustruhu. Ačkoli dodnes tvrdí, že jeho vášeň pro zbraně neměla s protikomunistickou činností nic společného, přesto se tyto zbraně staly hlavním předmětem doličným při jeho vyšetřování a odsouzení. Jednou z mála možností, jak mohl projevit nesouhlas s protidemokratickými praktikami komunistů bylo šíření letáků. Spolu s přáteli obdobně

smýšlejícími, jimiž byli především jeho spolužáci Čestmír Vandas z ČVUT, Václav Hovjacký z AMU a absolvent ČVUT v oboru chemicko-technologického inženýrství Emil Jandourek vyrobili s pomocí cyklostylu v březnu v roce 1948 prvních sto letáků. Obsahem tohoto materiálu byly pokyny a rady pro občany, kteří se rozhodli k emigraci do ciziny. Ve druhém letáku byla citována kniha Charlese Tribullaca *Země bílé smrti*, ve kterém byly popsány útrapy Ruského lidu pod Stalinovým jhem i úvahy o osudu, který čeká Čechy i Slováky pod komunistickým vedením. Ve třetím letáku byly citace z dopisu Jana Masaryka údajně dopsaného 10. března 1948 ve 2.15 hodin ráno. Čtvrtý leták s názvem: „Otroctví osmi milionů lidských bytostí v sovětských táborech smrti“ vyšel v květnu 1948. Pátý leták byl nazván: „Znamé podrobnosti o vraždě Jana Masaryka“. Je v něm detailně popsán jeho poslední den. Šestý leták se jmenoval: „Provolání k čsl. lidu o politické situaci.“ Text je napsán spontánně obsah není věcně přesný. Další leták s názvem: „Vysokoškoláci a vysokoškolačky“ byl určen studentům k 600. výročí založení Univerzity Karlovy. Vyzýval k věrnosti Masarykovým ideálům.

Autorem většiny textů byl pravděpodobně Emil Nečas, bývalý redaktor Svobodného slova, funkcionář ČSNS. Václav Hovjacký ukrýval Nečasovy texty na kůru strašnického krematoria, kde si při studiu AMU vydělával jako varhaník. Odtud je vybíral František Suchý, cyklostyloval a distribuoval. Letáky vhazovali do náhodně vybraných poštovních schránek v Praze. Svoji činnost studenti přerušili v květnu 1948, kdy StB zatkla Emila Nečase. Za první tři měsíce vyrobili okolo pěti set letáků s různými texty, aniž by se o jejich činnosti kdokoli dozvěděl. Mimo tyto letáky koncipovali Emil Jandourek a František Suchý i své vlastní letáky zaměřené proti Národní frontě a volbám v ČSR. Tyto letáky byly rozmnoženy v počtech asi padesáti až sto kusů do konce května 1948. Spolu s lékařem Vavřincem Borovcem ještě vznikl leták: „Co je to komunismus“, který byl rozeslán podle přání Dr. Borovce všem předsedům a bezpečnostním referentům obvodních národních výborů v Praze. V červnu 1950 byl z pera stejného autora vyroben text: „Stadia komunismu“, který byl rozeslán na adresy aktivních pražských komunistů. Na podzim pak ještě vznikl další leták, který byl nazván: „Co říká náš lid“. Letáky vznikaly pouze do roku 1950, potom se F. Suchý soustředil na výzvědnou činnost.

Skupina byla napojena na zahraniční kontakty a měla se zaměřit na zprávy vojenského charakteru se zvláštním zaměřením na Štefánikova kasárna na Smíchově, slyšitelnost rádia Svobodná Evropa a výrobu radarů v Tesle Pardubice.

Na Františka Suchého nasadila StB svoji agentku a později jej zatkla při jeho příchodu domů před krematoriem, kde rodina Suchých bydlela. Rodičům se podařilo uschovat synovu sbírku zbraní přímo v krematoriu, kterou ale později vydali členům StB, včetně uschovaných letáků. František Suchý starší byl zatčen 22. května 1952. Během několika dnů byla zatčena skupina studentů, Dr. Borovec i chemik Ing. Jandourek, u kterého našla StB velké množství trhavín a jedů. U všech zatčených byla provedena domovní prohlídka.

Poprvé zasedala porota Státního soudu v Praze v osm hodin ráno 18. listopadu 1952. Ještě před zahájením procesu s dvanácti Suchého spolupracovníky se proslýchalo, že budou vyneseny tři rozsudky smrti za špionáž a velezradu. Trest smrti měl dostat Jaroslav Koudelka, hlava skupiny František Suchý a někdo třetí. S obhájci, kteří jim doporučovali úplné přiznání, směli hovořit jen krátce před procesem. V žalobě na Suchého skupinu je uvedeno, že obvinění - příslušníci buržoasie a maloměšťáci v roce 1948 zahájili své útoky proti lidově demokratickému zřízení různými letákovými akcemi a organizováním provokací, pokračovali v roce 1949 organizováním rozsáhlých band připravujících státní převrat a konečně v posledních letech čím dál více se orientují na páchání nejtěžších zločinů, jako jsou teroristické činy, vraždy, rozvětvená špionáž...

Odpoledne Státní soud v Praze vynesl rozsudek, podle něhož byli na doživotí odsouzeni Jaroslav Koudelka na 25 let, František Suchý a Ing. Emil Jandourek, Dr. Vavřinec Borovec na jedenáct let odnětí svobody nepodmíněně. Po skončení soudu sdělil F. Suchému jeho obhájce, že má tento den považovat za své druhé narození. Suchého proces plánovaný na dva dny byl zkrácen, aby mohl začít proces s tzv. vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským, ve kterém bylo vyneseno 11 rozsudků smrti. Z hlediska politického byl zájem odlišit přísností rozsudků Slánského bandu, od méně významného procesu. F. Suchý byl propuštěn z vězení v roce 1965. V roce 1968 podala většina účastníků procesu návrh na přezkoumání rozsudku (dle zákona 82/1968 Sb.) Po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy a po Husákovské normalizaci v roce 1972 vzali všichni své návrhy dobrovolně zpět. Z původních třinácti odsouzených zbyli tři účastníci, kteří byli po roce 1989 rehabilitováni.

Rozhovor s panem Františkem Suchým o Strašnickém krematoriu a o výkonu trestu odnětí svobody dne 11. 4. 2005

Pane Suchý, kolik let jste strávil ve výkonu trestu a za co jste byl trestán?

Já jsem byl zavřený 12 a půl roku, hlavním důvodem bylo organizování protistátní nebezpečné skupiny.

Mohl byste popsat svůj případ, o co tehdy šlo?

Celý případ je podrobně popsán v knize Palečka. Otec i matka byli také zavřeni. Rodiče byli obviněni z napomáhání k útěku do zahraničí, ve hře byl známý soutěžní jezdec na kole Vojtěchovský a jeho syn. Byli zavřeni v roce 1949 poprvé, potom byli propuštěni a v roce 1952 byli znovu zavřeni se mnou za to, že věděli o mých zbraních. Mně už nemohli zbraně víc přitížit, tak za ně zavřeli mé rodiče.

Kde jste získával tyto zbraně?

Po válce. Já jsem byl sběratelem, bavilo mě to. Oni z toho udělali protistátní činnost. Vytloukli to z mého kolegy, že mám zbraně doma. Nezazlívám mu to, vím jak to chodilo. On byl taky zavřený za organizování protistátní činnosti, protože to byl on, kdo mě napojil na toho zahraničního agenta. Ten agent byl zavřený a přes něj se dostali na nás. Já jsem na to hrdý, že jsem byl zavřený za to, že jsem se snažil proti komunistům něco dělat. Byl jsem národní socialista.

Co bylo cílem skupiny, jaký měla program?

Byl to boj proti komunismu. Zbraně jsme nepoužívali. Špionáž a letáky. Ten agent, který měl spojení na CIC nás požádal, abychom se zaměřili na některé věci, tak jsme mu to zjišťovali.

Když jste byl v soudním oddělení, ve které jste byl části?

Třetí C, potom jsem byl na dvojce, tam jsem byl jenom asi tři neděle.

Máte nějaké dobré nebo špatné vzpomínky na dozorce?

Když jsem byl na Pankráci, tak mi jeden dozorce rozkopl kostrč. Když jsem šel od prokurátora, tak mi řekl: To jsem nevěděl, že jsi takovej gauner, a nakopl mne. Když jsem měl advokáta, tak mi z toho asi deset minut dozorce plyně nadával, jaký jsem gauner. Jinak ve výkonu trestu v Opavě jsem měl dobré i špatné zkušenosti. Jednou se mi stalo, že když jsem v neděli četl opsané evangelium, najednou přišla prohlídka a já jsem to hodil do koše. Ten dozorce mě viděl, načež to hbitě vylovil, obrátil se na dozorčího a hned mu to hlásil, co jsem udělal, ale nic se mi nestalo. V Opavě se mi často stávalo, že jsem chodil do korekce, každých šest neděl jsem byl v korekci. Jenom ten dozorce, nějaký poručík Mikulěnka, mě nikdy nedal do díry. Když jsem něco udělal, tak mi říkal: Suchý, nedělejte to. Jednou mě někam vedl, a já jsem mu říkal: Jak je to možné pane poručíku, všichni mě dávají do korekce, jenom vy ne. On říkal: Suchý nezneužívat! Byli mezi nimi taky slušní lidé.

Pane Suchý, jaké byly podmínky v korekci?

Můj kolega, který byl se mnou zavřený, začal říkat: Za Fučíka to bylo lepší, za Fučíka to takhle nebylo, jako je to teď. Načež se rozlétly dveře, já jsem stál poblíž dveří. Pojd'te se mnou, svlékněte se! Hnali mě dolů ke korekcím, dali mě nahého do cely, kde bylo otevřené okno, bylo to počátkem prosince. Byl tam jen džbán s vodou a toaletní papír. Naštěstí jsem tam nebyl dlouho, protože zjistili, že jsem to neříkal já, ale můj spoluvězeň. Já jsem k tomu mlčel, což byla moje klika, protože jsem se většinou ke všemu vyjadřoval, ke všemu jsem měl poznámky. Pak mě propustili.

Jak dlouhou dobu jste strávil na korekci?

Asi půl dne. Bylo to samozřejmě bez deky a bez jídla. S tím kolegou jsem se už potom nesešel. Měl jsem soud a hned po něm mne odtáhli pryč. Oni zaslechli slovo Fučík a už to bylo. Jednou na cele se dělal úklid. Kazimír zmizel a já jsem musel dělat celé rajony. Říkal jsem si, jen počkej Kazimíre, příště budeš dělat ty a já nehnu prstem. Ale v pět hodin přišly závěrky a nic nebylo. Slyším vedle hlášení: Stav tři, přítomní dva. Já hlásím stav dva, přítomný jeden. To už jsem věděl, že se něco stalo. Za chvíli ke mně přiběhli, vzali nějaké Kazimírovy věci a mě hodili rovnou do korekce. Mrzelo mě to, sehnal jsem si trochu mléka a říkal jsem si, že si udělám hostinu. V noci mě probudili, nahnali mě na

bránu a tam byl nějaký kriminalista z Ostravy. Začal mi hned vyhrožovat, kolik dostanu trestu navíc, jak to se mnou špatně dopadne, když neřeknu všechno, co vím. Já jsem pomalu pospával, díval jsem se do země, kýval jsem hlavou, a jemu to bylo divné, že na to nereaguji. Načež se mě tak otráveně zeptal: Kolik máte trestu? Já mu říkám, pětadvacet let. V tom okamžiku zase on byl zvadlý. On byl zvyklý na kriminální případy, kdy to byly dva, tři roky, byl to normální kriminalista, ne estébák. Pak se mně tak smutně zeptal: Víte o tom něco? Nevím. A šel jsem.

Co od Vás chtěl vědět?

Ptal se na ten útěk. Kazimír utekl ještě s nějakým Richtrem. Útěk dopadl špatně, oni šli k příbuzným Zátopka a ti je shodili. Za tři dny byli zpátky.

Byl Kazimír Zátopek v nějakém příbuzenském poměru k maratónci Zátopkovi?

Byl to jeho bratranec. On byl člen státní bezpečnosti. Byl vyslaný do Německa, v Německu měl také příbuzného, myslím že bratrance, který spolupracoval s Američany, oni ho získali na svoji stranu a vyslali zpět, StB to nějak vyčuchala, tak ho zavřeli. Byl to mladý kluk, měl asi 22 let, tak taky dostal osmnáct, nebo dvacet let.

Jak to dopadlo po jeho útěku?

Po jeho útěku a odsouzení byl převezený do Leopoldova. To bylo v roce 1958, takže už se nepopravovalo, maximální tresty byly do 25 let. Byl jsem proto klidný. Oni brali těch 25 let jako doživotí.

Kdo Vás soudil?

Myslím, že se jmenoval Veselý. To byl zajímavý soudce. Dědeček Palečka, studoval s Veselým a ten Veselý ho soudil. Dědeček se jmenoval Borovec, byl obvodním lékařem ze Strašnic a byl v naší skupině. Veselý byl spolužák doktora Borovce.

Měla Vaše skupina nějaký oficiální název?

Neměla, oni to slepili dohromady. Byly to vlastně tři skupiny. Jedna byla navázaná na Dobrušku a na vsi kolem a něco bylo navázané na Ostravu.

Byli v té kauze podchyceni všichni členové vaší skupiny nebo vám tam někoho uměle dodali?

Nedodali. Byla tam spousta osob, které vyšetřovala StB a vůbec je nedodali k soudu, což dodnes nemohu pochopit. Například vím bezpečně, že jsem toho agenta vozil po republice. V tu dobu dělali na silnicích neustále kontroly. První bylo, že vstřčili hlaveň samopalů do kabiny řidiče na posádku a potom chtěli legitimace. Já jsem vzal toho agenta, ten si položil pistoli na klín a říkal: Pokud nás zastaví, tak budu střílet. Z toho jsem měl hroznou radost. Vozil jsem ho po mělnicku, k různým lidem. Spolu s ním byl potom zavřený jenom jeden člověk a jeho manželka. Ti lidé, po kterých jsme jezdili, on ani neznal, u soudu nikdo z nich nebyl. Víím i o dalších jménech, tito lidé se u soudu vůbec nevyskytovali.

O co se ten agent zajímal?

Všeobecně. Zajímal se o silnice, jak to vypadá s dislokací vojska, rušení RFA, zajímalo ho všechno. Oni ho sem poslali, dali mu doprovod, tady se rozešli. Agent spal u nás v krematoriu v garáži a druhý den se měli spolu setkat na Masarykově nádraží. Oni se tam sice setkali, ale ten jeho společník tam přišel s estébákama. Byl to jejich člověk. Toho agenta zatkli a soudili s námi. Já dostal pětadvacet let, on dostal doživotí.

Agent byl původem Čech?

Ano, byl to původně četník. Jmenoval se Koudelka. To jsou věci, o kterých píše ve své knize Paleček.

Pane Suchý v Opavě jste byl vězněm na Krnovské nebo na Olomoucké?

Na Lidické, vlastně na obou. Každé dva roky jsem byl v jiné věznici. Po dvou letech se to střídalo.

Kde byla ta Lidická?

To je původní staré vězení. To je ono vězení, kde se ještě popravovalo v roce 1945, kdy Rusové dělali dělostřeleckou přípravu na Opavu, kdežto Krnovská byla vojenská věznice. Olomoucká patří k Lidické. Podle toho, zda se nazývá podle umístění soudu, nebo podle vstupu do věznice.

Pane Suchý, když jste byl vězněn na Mírově, kdo tam byl tehdy velitelem?

Velitelem byl Kohlíček, ale nejvíc byl známý Smrčka, který tloukl vězně klíčkem po hlavě, když je hnál po schodech.

Vzpomínáte si, když v roce 1968 natáčela ČT pořad o Mírově? Ten redaktor dával otázky k Smrčkovi. Pamatujete se, jak na to Smrčka reagoval?

Ano, já jsem tam tehdy byl. Smrčka se na nic nepamatoval. Jel jsem do Prahy a přivezl jsem Rambouska. Rambousek mu říkal: Vy jste mě mlátil, načež on mu řekl: Rambousek, Rambousek, já vás neznám. Dokonce to bylo i v rozhlasu, kde ta Smrčkova slova parafrázovali, dělali si z toho legraci. V tom filmu jsem taky vystupoval. Oni ale ten film sestříhali. Tehdy jsem řekl: Tady se mluví o lidech, kteří to dělali, ale o těch, kteří to nařizovali, o těch nepadlo ani slovo. Ve filmu tato má slova nebyla.

Kromě Smrčky, byl tam někdo, kdo se choval podobně?

Bylo jich tam víc, já už se na jejich jména nepamatuji. Naopak, pamatuji se na to, že tam byl bachař, který se jmenoval Vašíček. Já jsem byl v údržbě strojů, kde bylo asi 120 kněží. Jediný laik jsem tam byl, protože jsem dělal údržbu šicích strojů. Ten slušný bachař mi říkal: Suchý, co tam máte v těch šuplicích? Já jsem otevřel šuplík a ležel tam chleba se sádlem. Referoval mi o tom, co hlásil Londýn ve tři hodiny, řekl mi to hned druhý den. Ovšem pletl si Eisenhauera s Adeanauerem, ale alespoň jsme se něco dozvěděli. Dokonce ho potom zavřeli a byl odvezený na příbramsko. Kluci jak slyšeli, že je to bývalý bachař, tak ho chtěli mlátit, ovšem mírováci se ho všichni tvrdě zastali. To byl jeden ze slušných bachařů. Já jsem musel jako údržba vypínat elektriku, než se tak stalo, tak mě přivedl k jednomu šicímu stroji, otevřel šuplík, a tam byl bonzlístek. Přečtěte si to Suchý. Tak jsem si ten vzkaz přečetl, zase ho tam uložil a tím to skončilo.

V kterých letech jste byl na Mírově?

V roce 1952, 1953. To tam ještě byl Kohlíček. Byl jsem tam jako čerstvý mukl, tak jsem byl trochu vyjevený. Po pěti, osmi deseti letech už to bylo jiné.

Kde jste na Mírově pracoval?

Byl jsem na údržbě šicích strojů, dělal jsem metry, nýtoval jsem skládací metry, většinu času jsem byl jako zámečník.

Viděl jste pověstnou „mírovskou káru“?

Viděl, samozřejmě. Muklové tomu říkali amnestie. Ta tam stála pod věží. Za mne tam byl taky ten hromadný vrah který převáděl lidi, Bělousov. Velitel věznice Řezníček mně jej dával za příklad, říkal mi, abych se choval stejně, jako se chová Bělousov. Bělousov, když začal škrtit našeho chlapce, to bylo v noci, tak kluci volali o pomoc. On přišel a ještě jim vynadal, že ho volají kvůli takové hlouposti. Tehdy byl jediným členem samosprávy starší ubytovny. Tu funkci jsem vykonával já. To bylo každý den: Suchý, starší ubytovny, k panu veliteli. Co to tam prováděli, co jste to tam zase měli? Už jsem to schytl. Když se vedly protistátní řeči, už mě zase volali a chtěli vědět, co se to tam dělo. Já jsem říkal: Pane veliteli, kdybyste měl otce i matku zavřené, tak byste taky neměl chuť poslouchat nějaké řeči a měl byste starosti, co je s nimi. Já jsem mohl psát jednou za čtvrt roku, protože jsem měl prach na policii a zakázané výhody. Když jsem napsal tatínkovi nebo mamince, tak jsem mohl dostat od nich dopis zpátky, ale ten přišel až za čtvrt roku. Většinou jsem o rodičích nic nevěděl. Otec se ani nedozvěděl, že mu zemřela matka. Až asi půl roku na to.

Kolikrát jste měl návštěvu?

Dokud byli zavřeni rodiče, tak dvakrát. Přijela mi sestřenice. Bylo to po dvanácti letech věznění. Do roku 1958, jednou za čtvrt roku. Později to bylo jednou za dva měsíce. To bylo na Borech. Když jsem měl zavřené rodiče, tak to bylo zlé. Sestřenicí s třemi dětmi jsem těžko mohl zvat na Mírov.

Jak se půjčovala literatura v době vašeho věznění?

Na Pankráci jsme měli k dispozici nějaké knížky. Hodili nám knížku, jaká jim přišla pod ruku. Knížky rozvážel bachař s muklem. V Opavě byl knihovnik, tak už jsme si mohli vybrat. Dokonce mám historku. Byla tam knížka, ve které byl nějaký zamilovaný román. Někdo k tomu psal tužkou neobyčejně sprosté repliky. Knížku dostal do ruky bachař, ten se hrozně rozčílil, šel po výpůjčním lístku a všichni kdo to četli, dostali zakázané výhody, protože samozřejmě nezjistil, kdo to psal. Bylo nás asi deset, koho postihl. Byl tam i pán, kterému bylo šedesát let a ten se bránil. Říkal mu: Prosím vás, copak já jsem nějaký puberták? Nezmohl nic, stejně dostal trest.

Jaký druh literatury jste měli k dispozici?

Věřte, že se vyskytly i dobré tituly. Našel jsem tam například knihu: Píseň o Bernardetě. Pár knih bylo dobrých, než si to ovšem uvědomili. Pak prošli knihovnu, a které nebyly komunistické, tak skončily v knihárně. Tady je znehodnotili tím, že je přestříhali na polovinu. Muselo se to zničit. Ale v původním dědictví po vojenské věznici bylo pár knih dobrých. Když dostalo Opavu StB, tak už to bylo špatné.

Měli jste také možnost číst denní tisk?

Samozřejmě jsme noviny nedostávali, ty jsme si mohli kupovat až v roce 1957. Na Mírov vůbec nepronikla žádná zpráva.

Na kolik let byli odsouzeni Vaši rodiče?

Oba kolem čtyř let. Matka byla v Mladé Boleslavi, Železovcích a na Kladně. Otec byl ve Valdicích, kde dělal zahradníka.

Hovořila někdy maminka o podmínkách uvěznění?

Hovořila často. Stěžovala si, že na Kladně, bylo jí už téměř padesát let, museli vykládat mangan. Byla to těžká práce, maminka pracovala jako dělnice při vykládání manganové rudy. V Železovcích to bylo lepší. Maminka byla květinářka, měla blízko k práci v přírodě a tam pracovala na poli. Oproti Kladnu to bylo mnohem lepší.

Vy jste byli zavřeni celá rodina ve stejnou dobu?

Ano, bylo to v důsledku našeho odsouzení za mé zbraně. Měl jsem doma lehký kulomet, automaty a různé zbraně. Bylo toho hodně.

Na co nečastěji vzpomínala Vaše maminka z výkonu trestu?

Na násilí, že ji vysadili sanici, když ji dali pár facek, nějaký mladý kluk ji to udělal. Za nejhorší považovala hroznou dřinu v Kladně.

Měly ženy ve vězení nějakou léčebnou péči?

Stejnou, jako jsme měli my. To znamená, pokud jste se hlásil k lékaři, ten lékař vám buď pomohl nebo nepomohl. Většinou nepomohl, protože ani neměl možnost. Byl to mukl. Mám vzpomínku na Pankrác, kde sloužil Provazník. Když jsem měl soud, měl jsem strach že nebudu spát. Já jsem mu řekl: Pane doktore, já nemůžu spát. On mi dal nějaké prášky, ale já je nebral, spal jsem jako zabitý. Provazník byl jedinečný člověk.

Kolik asi osob zemřelo při výsleších StB? Dalo by se to odhadnout?

Já vím jen o dvou případech. Možná jich bylo víc, na to se nepamatuji, také otec o tom nerad mluvil. O tom, co bylo po roce 1952, nevím vůbec nic. Takové statisticky vůbec neexistují, o tom nikdo nic neví. Kolik lidí bylo pohřbeno v Ďáblicích, to také nikdo neví.

Vedli si sami členové StB nějakou evidenci?

To nevím. Já jenom vím, co se dělalo ve strašnickém krematoriu.

Když StB, přivezla ke zpopelnění mrtvé, byli jste nějak poučováni?

Zkrátka přišli, požadovali spálení těl, byli přímo u spalování, popel si odvezli a tím se zavřela voda.

V čem se odvážel popel?

V normální urně, do jaké se ukládá popel, ale bez čísla a jakýchkoli evidenčních údajů.

Víte něco o tom, že popel těch, kteří byli popraveni v procesu se Slánským byl odvezen v papírovém pytli?

To jsem byl těsně po soudu, o tom jsem nemohl nic vědět.

Ani později jste se o tom nic nedozvěděl?

Nedozvěděl, protože lidé, kteří to spalování prováděli, už nežili, nebo jsem se s nimi nesetkal a potom už byli mrtví. Taky jsem nemohl vědět, jaký byl jejich politický vývoj, zda by mi to řekli. Bylo tam hodně lidí, kteří sympatizovali s bolševiky. Ti mému otci dost přitížili při jeho zatčení.

Pane Suchý, jaký byl rozdíl ve spalování obětí totality za Němců nebo za komunistů?

Za Němců bylo spalování prováděno oficiálně. Těla byla přivázena v rakvích, měla matrikační číslo. Horáková, Richtmocer a Bláha, ti také byli spáleni oficiálně, byli zaznamenáni v matrikách. To co bylo horší, pamatuji si březem, dubem v roce 1952, přivezli členové StB stejnou bednu, v jakých přivázeli Němci své oběti. Oni byli u toho těla, to se muselo spálit, odvezli popel a otec k tomu nedostal sebemenší informaci. Urnu si odvezli. Dokonce otec jednou přišel a říkal, že StB spalovala děvče, kterému ještě nebylo ani osmnáct let. Otec byl z toho konsternovaný, ani v tomto případě nebyly k pohřbu žádné dokumenty. Děvče nebylo zaneseno v matrikách, pravděpodobně bylo utlučené.

Dá se říci, že zatímco Němci vedli přísnou evidenci obětí, StB takovou evidenci neměla?

V případě Němců dostal otec papíry po dobu, po kterou probíhalo zpopelňování, ale dostal je k dispozici. Potom mu byly odebrány. Otec ovšem buď sám, nebo tím pověřil mne, ta jména opsal, aby to bylo zachováno pro budoucnost. StB si věci zařizovala sama, nikdo nevěděl, o co jde. V případě oficiálně popravených, ti měli matriková čísla a bylo tam většinou napsáno: zástava srdce.

Takže se často ani neví, kdo byl StB popraven, nebo zabit při výslechu.

Ano, ale jedná se pouze o ty, kteří nebyli oficiálně popraveni, ale zemřeli pro špatné zacházení.

Statistika zemřelých pro špatné zacházení tedy neexistuje.

O těchto případech mi není nic známo. V případě oficiálně popravených je v krematoriu matrika, kde jsou všechna jména uvedena. U krematoria vlevo je společný hrob, kde je uložen jejich popel. Na pravé straně je zase uložen popel obětí nacismu.

Když přivázeli oběti do krematoria na spálení, byl doprovod v civilu, nebo měli uniformy?

Pokud vím, byli v civilu. Ale oficiálně popravené přivázela naše pohřební služba. To bylo zcela regulérní, i s dokumenty. Když přivezli Dr. Horákovou, přivezla ji civilní služba v normální rakvi. V matrice bylo napsáno: Zástava srdce. Urna se dostala do depozitáře. Horákovou jsem měl v ruce, na to se pamatuji. Dnes víme kde je uložena, ovšem její urna se už samozřejmě rozložila.

Dlouhá léta pracoval v krematoriu pan Jahoda a ještě jeden pracovník, kteří oba také svědčili k obětem popraveným v období nacismu. S panem Jahodou jste později nemluvil?

S Jahodou jsem mluvil, ale bohužel jsem se ho na to neptal, to jsem se později vrátil z kriminálu. Setkal jsem se s ním pouze jednou a on potom zemřel. Ale myslím si, že v té době už tam Jahoda také jako topič nepracoval. Spolu s panem Marešem tam fungoval hlavně za války.

Pane Suchý, jak jste prožívali události po druhé světové válce? Vnímali jste, že začíná být stát postupně ovládaný komunistickou stranou?

Nejdřív jsme byli šťastní, že zmizel nacismus. Když jsem viděl, co se dělo v krematoriu, to mě přimělo, abych vzal zbraň a šel do Pražského povstání. Nejdřív jsem šel k rozhlasu, potom jsem se vrátil ke krematoriu, kde byla barikáda a tam jsem sloužil po celou dobu. Chytali jsme Němce, odvázel jsem je do strašnické školy kde bylo sběrné středisko. Mám jednu vzpomínku, bylo to před rozhlasem, vidím to jako dnes, utkvělo mi to v hlavě. Přímo u rozhlasu na hlavní ulici ležela mladá žena, přšelo na ní, já jsem se na ní podíval a řekl jsem si: To sis asi ráno nemyslela, když sis brala

tyhle hezké šaty, že tu zemřeš. Bylo mi jí neskonale líto. Když přišel rok 1948, tak mě to donutilo k tomu, abych dělal činnost, kterou jsem dělal.

Viděl jste v ulicích Prahy nějaké lynčování Němců?

Viděl jsem na Náměstí republiky pověšeného a zapáleného Němce. Byl to esesák. To už bylo v situaci, kdy tu byli Rusové.

Jak jste na to pohlížel?

Já jsem s tím nesouhlasil, ale chápal jsem to. Nikdy nezapomenu na příhodu, která se stala, byla málo publikovaná. Když popravovali Němce po příměří, byla tam skupina Němců, jeden z nich měl zbraň a střelil zezadu dva naše vojáky. Ti vojáci pak neudělali nic jiného, než že tu celou skupinu Němců postříleli. Z hlediska lidskosti je to špatné. Vždyť se to stalo po příměří, ale když někdo zavraždí dva vojáky zezadu? Teď to nějak hodnotěte. Z hlediska zákona je to špatné, z hlediska lidského se to dá pochopit.

Když bylo po válce a bylo využíváno německé obyvatelstvo na práce, např. k odstraňování barikád.

Viděl jste skupiny Němců pracovat?

Ano, viděl, hlavně Němky. Stráž se k nim nechovala tak špatně, ty civilní kolemjdoucí ženy se k nim chovaly daleko hůř. Maminka nám říkala, že ženy se k sobě nikdy nechovaly v kriminále tak, jako muži. Byly tam stále nějaké disharmonie, kdežto my muži jsme drželi víc pohromadě.

Pane Suchý, děkujeme Vám za rozhovor

Připravil Eduard Vacek

Můj pankrácký příběh

Květen 1945

U Karlových Varů jsme byli Američany, kteří „nechtěli vést válku s dětmi“ (bylo nás přibližně asi 5000 bývalých vojáků), předání ruské armádě a museli jsme odpochodovat směrem „na východ“. Bylo nás 7 kluků (ve věku od 15 do 17 let) nikdo z nás nechtěl „k Rusům“ a tak jsme se schovali u jednoho rolníka. Později jsme vyrazili pěšky na cestu k domovu. Vzpomínám si pouze na to, že jsme byli v Ústí nad Labem, kde jsem potkal spolupracovníci mého otce. Chtěla mne vzít s sebou do lazaretního vlaku, který jel směrem do Slezska. Já jsem ale chtěl kratší cestou. Vlakem domů přes Prahu a Hannsdorf do Javorníku, okres Jeseník, do Moravského Slezska nebo do Sudetského Slezska.

Rudolf J. Kriegisch, africký misionář, před budovou vazební věznice Praha - Pankrác

Dne 16. 5. 1945, bylo to v sobotu před svatodušními svátky, jsme přijeli do Prahy na Masarykovo nádraží, aniž bychom to věděli, a tam jsme spadli do „díry“, neboť to bylo záchytné nádraží. Zde jsme byli okamžitě odchyceni revoluční gardou.

Bylo nás 7 mladíků jeden byl Rakušan a byl okamžitě propuštěn, další Staněk (z Horního Slezska), se vydával za Poláka a směl být také propuštěn na svobodu.

Strčili nás do malé místnosti. Ihned nám bylo jako Němcům nadáváno; museli jsme dělat „partnerská cvičení“, což znamenalo fackovat se navzájem a přitom zpívat německé písničky. Potom přišla hezká, blondatá dívka našeho věku (15-letá) a ostříhala nám vlasy nůžkami na nehty. Moje lokny upadly na zem a mne to šíleně rozzuřilo; nejraději bych byl této „hloupé huse“ vlepil pořádnou facku. Potom mi plivla do obličeje a červeno-modrou inkoustovou tužkou mi napsala na obě tváře „HJ“ (Hitlerjugend) a na čelo mi namalovala hákový kříž.

Potom nás odvedli. Nejprve jsme šli několika ulicemi Prahy; přitom jsme byli mláceni lůzou, vysmívání, bylo nám vyhrožováno, bylo s námi cloumáno a vláčeno. Mlátili nás také lidé, kteří právě šli kolem; ti pro nás připravili jakýsi druh běhu uličkou.

V těchto hodinách jsem se rozloučil se životem, tj. prosil jsem Boha krátce o odevzdání, byl jsem vnitřně naprosto klidný a měl jsem jistotu. Byl jsem zcela připravený předstoupit před nejvyššího „soudce“ a dát mu svůj mladý život. Tato situace mého života je v mém vědomí ještě nyní zcela jasná. Tehdy jsem věřil, že když nás vedou obrovskou bránou do jakéhosi zadního vnitřního dvora, že nás postaví ke zdi a zastřelí. Byl jsem na to připraven a byl jsem s tím i smířen. Tehdy jsem se vnitřně rozloučil s mými rodiči, uzavřel jsem svůj život a odevzdaně očekával svůj konec.

Vzali nás do domu nahoru, který byl nad tzv. „SS-sklepem“, ze kterého podle výpovědi jednoho Rakušana, nikdo živý víc nevyšel. Jeden z očitých svědků mi řekl, a to mi zůstalo v povědomí natrvalo, že jeho kamarád tam byl vlastní nožní protézou ubit k smrti. Zastřelen? Ne! Ubit k smrti, to měla být metoda „revoluční gardy“.

Až potud to šlo – ale dál si to nemohu podrobněji vybavit v paměti. Bylo to jako v policejním vězení. Leželi jsme ve sklepech, kde bylo stěsnáno mnoho lidí. Protože nebylo místo na dřevěných pryčnách, spali jsme my mladí dole, na kamenné podlaze. Vzpomínám si, že tam bylo velmi málo vzduchu.

Neděle, 17. 5. 1945 – svatodušní svátky

Dostali jsme vodovou polévku a okolo oběda jsme byli eskortováni „zeleným antonem“. Přivezli nás do státního vězení Pankrác v Praze XIII, kde jsem přežil až do 4. 12.1945. Co se týče oblečení, mohli jsme mít pouze to, co jsme měli na sobě. Okamžitě jsme byli tvrdými rozkazujícími povely a průběžnými kopanci s mlácením, nácpaní do cel na oddělení „mladiství“. Bylo nás 6 - 7 v cele určené pro jednoho vězně; později se počet zvýšil dokonce na 13 mladistvých. Cela byla vybavena 4 - 5 matracemi s „nájemníky“. Matrace byly plné hmyzu a záchod (WC) se splachováním (to bylo moje oblíbené místo), byl jediným místem k sezení. Den na to jsme dostali vězeňské oblečení.

Krátce několik údajů o našem „životě“

Všechno bylo prováděno na rozkaz dozorce nebo chodbaře „mladistvých“. Chodbař nás mohl bít, jak a kdy se mu zachtělo, ačkoliv to byl náš „spoluvězeň“. Jak jsme se dozvěděli, byl to již dříve trestaný kriminálník. Jakákoliv známka odporu (neznal jsem ani slovo česky, jako většina z nás!) byla tvrdě trestána. Často museli pykat za cokoli všichni ubytovaní na cele, mnohdy také jednotliví provinilci. Byl to vypracovaný systém, jehož cílem bylo udělat ze všech vzájemné nepřátele. Tato metoda byla účinná, zrušila dřívější „osudová společenství“ a udělala z každého na cele nepřítele. Mohl jsem vlastně důvěřovat pouze jednomu spoluvězni (býval stejně jako já ministrantem). Špatné bylo, že jsme byli promícháni s kriminálními delikventy, kteří byli označeni červenými páskami na rukávech a také i s Českými politickými vězni, kteří kolaborovali s Němci. Ti nosili oranžové pásky na rukávech. My, protože jsme byli Němci, jsme byli bez pásek. Nejlépe se vedlo a zacházelo s kriminálními delikventy, protože ti mohli chodit za prací do města, do Prahy a tam si také mohli něco opatřit k jídlu.

Neustále probíhaly nástupy a inspekce – byla to všechno šikana, abychom se odnaučili přemýšlet. Byl mi vsugerován vzor chování, že neexistuje žádná svoboda pohybu.

Naše práce byla ponejvíce v kuchyni včetně všeho, co k tomu náleželo, jako například škrabání brambor nebo loupání cibule pouze nehty. Někdy jsem dostal od našeho spoluvězně kuchaře několik brambor, které byly vyhozeny do slupek, kam jsme také močili, neboť během práce se nesmělo chodit na toaletu. Cibule jsme si cpali celé do úst, ačkoliv jsme při tom brečeli, tyto vitaminy nás udržely při životě.

Zastupující dozorce, který byl degradován i Čechy nás potají zavíral po řadě na WC, kde jsme mohli jít ze 2 - 3 kýblů vařené brambory. Každý z nás tam mohl jít jednou až dvakrát (bylo nás 60 mladistvých). Museli jsme také dávat pozor, aby nás nikdo nezpозoroval, byl by z toho veliký problém. Tento lidský přístup byl pro mne paprskem naděje v mém životě. Chtěl bych za to poděkovat.

Píši stále „nás“. Když někdy použiji jednotného čísla „já“, potom to činím vědomě, aby to bylo osobní. Toto pomnožné číslo „nás“ je neosobní. Jsem zařazený ve skupině, který tvoří neosobní dav a to se nepočítá. Ačkoliv každý sám pro sebe hledá určité výhody (např. jídlo), byli jsme přesto

všichni na sobě za zdar či zkázu, ve skupině závislí. To ukazoval také systém trestů „všichni za jednoho“. Vzbuzovalo to vzájemnou nenávist, protože mě ostatní způsobovali utrpení.

Vzpomínám na výprasky pendrekem nebo sedmiocasou kočkou (co tím míním, je jistě známo). Jak často jsme byli bití? Nemohu říci přesně, vím pouze, že záda, podkolení a chodidla byla velmi citlivými místy na těle – vleže nebo ve stoje byla neustále bita. Nebyli jsme bití jemně, ale velmi tvrdě.

Pokud se jeden z nás v noci ve spánku při spaní chtěl otočit (bylo nás 13), tak musel vzbudit ostatní a všichni společně se museli otočit; nesmělo se to dělat jinak. Takováto situace vyvolávala nespokojenost a odpor jednoho vůči druhému. Jednoho dne dali do naší cely třináctiletého mladíka, který nás všechny „duševně rušil“. Byl psychicky nemocný nebo to jen dělal? Musel stále opakovat jednu větu: „Vydlobal jsem dýkou HJ (Hitlerjugend) oči a uřezal uši“. Po dobu, co byl u nás na cele, jsme často dostávali „návštěvu“, tzv. přicházeli za námi američtí vojáci, reportéři, ruští důstojníci, kterým byl tento „bláznivý mladík“ stále předváděn. To byl parádní kousek nelidskosti. V českém tisku se potom objevil obrázek nás všech, jakožto válečných zločinců. Jeden z Čechů, který byl dodán do naší cely se ohradil, že nechce s námi být, neboť nás viděl a poznal v novinách. Tak jsme se vlastně o této věci dozvěděli. Naštěstí si nesměli tento časopis Němci koupit.

Jídlo

Bylo k přežití málo a ke smrti příliš mnoho. Např. na den bylo asi 50 gramů chleba, večere již v 16.30 a v neděli již ve 13.30. hodin. Poté „parník“ odjel. Každý z nás jedl velmi pomalu, aby jedl déle nežli ostatní a mohl přežít. Rozdělování neexistovalo. Někteří z nás si nechávali třeba malinkou zásobu, aby to potom mohli před očima ostatních sníst; byli jsme žádostiví a plní nenávisti a nejraději bychom to takovými lidem sebrali. K obědu bývala vodová polévka nebo trochu brambor; ráno hrnek kávy. Pokud jsme něco k jídlu ukradli v kuchyni a nepřistihli nás při tom, protože jinak bychom dostali výprask – to jsme také mezi sebou nerozdělovali.

Kvůli hladu byly naším častým tématem rozhovorů kuchařské recepty. Bylo to především v situacích, kdy jsme dostali k jídlu něco, co neutišilo náš hlad. Hlavním tématem našich rozhovorů však byly zprávy o našem brzkém propuštění, dokonce s jistými termíny nebo s konkrétními daty. To nám mladým dodávalo naději, že vyjdeme z věznice. Nesměli jsme nic psát, protože bylo zakázáno mít u sebe tužku a papír.

Modlitba

Tehdy jsem bohu slíbil, že když mne ponechá živého z Pankráce odejít, potom půjdu jako misionář do Afriky. Byl to akt zoufalství nebo začátek mého poslání? Ačkoliv jsem nebyl povinen takový slib před Bohem skládat, stal jsem se knězem a žil a pracoval jsem 43 let v Africe, v Tanzanii. Pouze jednou, jedinkrát, jsme směli jít do kostela nebo spíše do vězeňské kaple a sice 28.10. 1945, kdy byl státní svátek založení první Československé republiky. Zde jsem mohl ještě plakat. Tuto odměnu dostali političtí vězňové a Němci pouze jednou, zatímco kriminální delikventi – pokud si mohu vzpomenout – mohli docházet na službu boží častěji. S posledně jmenovanými bylo všeobecně lépe zacházeno, jak s námi.

Práce s lopatou na uhlí byla další prací, při které se vše muselo dělat velmi rychle. Zaujali jsme na hromadě uhlí různé pozice a každý házel nejrychleji ve směru okna do sklepa, a to bez ohledu na to, zda se trefil. Spolykali jsme při tom množství prachu a často nám bylo hozeno uhlí do obličeje, skoro vždy na tělo.

Gymnastika, pohybová cvičení

Byla to denní cvičení za vězeňskou nemocnicí, kde za věznicí často ještě visel popravený - to byl náš výhled. Zde jsem také viděl na invalidním vozíku sedícího 80-letého Dr. Emila Háchu. Součástí cvičení byl německý slavnostní pochod (od května do prosince) k tzv. utužení, byl prováděn na koks, smíchaném se stěpinami skla.

Okénkem ve dveřích cely jsme byli velmi často a nečekaně kontrolováni. Když se to stalo, nesměli jsme zůstat sedět (to nebylo dovoleno). Rachocení klíče nás pokaždé vystrašilo - kdo bude další, který bude odveden buď k výslechu nebo k výprasku? Bylo jasné, že to byla šikana a že to bylo prováděno úmyslně. Zamřížovaná okna cely byl jediný zdroj světla, který dopadal do cely. Součástí

hesla „Klid a pořádek“ byla často také čistota, která měla ráz šikany. Záchod v cele musel být denně čištěn, skoro stále mnou; bylo to moje stálé místo.

Určitou formou zaměstnání byl lov na štěnice, které se zabydlely v dírách ve stěnách, k tomu ještě velké množství vši a blech, které jsme denně odstraňovali z košil a kalhot. Ačkoliv ze strany vedení věznice nic proti tomu nebylo uděláno a ani my jsme nemohli proti tomu nic dělat, mohli jsme být kdykoli potrestáni za to, když se u nás zjistilo zavšivení.

Nemohu si přesně vzpomenout zdali, jak a kde jsme se myli. Sprchovali jsme se vždy po skládání uhlí. Zdali jsme brali vodu, především k mytí obličeje z WC na cele, nemohu již říci. Jisté však je, že na cele nebylo k dispozici ani mýdlo, ani ručník. Podlaha v cele byla však pravidelně – jako šikana – čištěna.

Téma „sebeuvolnění“

Sám nebo jako homosexuální činnost mezi námi mladistvými bylo zakázáno – a pokud si mohu správně vzpomenout – bylo to dokonce trestáno. Mnozí žalovali jeden na druhého, pokud při tom někoho přistihli. Jsem pevně přesvědčený o tom, že nám do jídla dávali nějaký chemický preparát, aby podvázali naši sexuální sílu. Zcela otevřeně říkám, že si nevzpomínám na to, že bych měl alespoň jeden orgasmus, což je u mladistvých mezi 15-16 léty, tedy v pubertě, téměř nemyslitelné.

Podle zpráv, které obíhaly mezi vězni, mělo nás být mezi 2000 – 3000. Některé údaje však uváděly, že je až 8000 vězňů. V té době bylo prý v oddělení pro ženy také několik set žen.

Na stejné celové chodbě, kde byli ubytováni mladiství, seděl také říšský protektor Karl Hermann Frank. Bylo to přímo proti nám na konci chodby. Jeho cela byla stále otevřená, měl vlastní soukromou stráž, která mu nosila jídlo a vše o cokoli požádal. Měl k dispozici také knihy a časopisy, které dostával podle přání. Druhým prominentem, nikoli však na stejné chodbě, byl farář Dr. Josef Tiso, bývalý slovenský státní prezident. Třetím, jak jsem se již zmínil, byl Dr. E. Hácha, který byl vězněn za kolaboraci s Němci. Je docela možné, že ještě během mého uvěznění zemřel, neboť byl ve velmi špatném zdravotním stavu.

Jednoho dne jsem byl vyslýchán a zvláštní bylo, že pouze jedním inspektorem. Hledaly se nějaké oběti k lidovému soudu. Všechno jsem popřel, co proti mně bylo připraveno, včetně přede mnou ležících dokumentů: vojenská knížka a rukávová páska Červeného kříže, protože jsem byl zaškolený sanitář. Dne 4.12. 1945 jsem byl potom převeden do zajateckého tábora Hradištko u Prahy. Jako „politický“ vězeň (protože jsem byl Němec) jsem byl začleněn do 2. části trestního pracovního tábora.

Psychoterapie (1993) a zpracování mého věznění na Pankráci

Kurva německá – to byla slova, kterými nás mladistvé stále titulovali a uráželi. Ačkoliv jsem v tu dobu ani jednou nevěděl o jejich morální implikaci, přesto se pro mne tato nadávka stala klíčovým slovem života. Bylo to jako zaklínadlo, tzn. já jsem byl falešný, zlý, špatný a to jen proto, že jsem byl Němec. Tato kletba mne provázela skoro 50 let mého života a tížila mne. Tato vnější nenávist proti mně ve mě také vzbuzovala vnitřní nenávist, byl to jakýsi druh sebeničení. Prostřednictvím výprasků bylo ve mně všechno „semleto“. Když jsem pozoroval a zpracovával při psychoterapii pankrácké zkušenosti, vystopoval jsem, jak bití a výprasky vycházejí z mého těla. Tyto hrozné zážitky z minulosti mne již nechávaly v klidu a já jsem se mohl znovu sebrat. Nebyl jsem již více zlý, německý Rudi. Tato nenávist proti mně samotnému mne pronásledovala a zaryla se mi pod kůži na celých 50 let, bylo to horší než vlastní výprask a násilí. To vše mne zatvrdilo proti mně samotnému, ale také i proti ostatním lidem; nepocíťoval jsem vůči sobě nic dobrého.

Vžité modely chování

Na základě mých pankráckých zkušeností, kde jsme skoro nic k jídlu nedostávali, jsem také často s lidmi dobrovolně společně hladověl - nesměl jsem jíst více než oni. Požíval jsem také relativně špatné jídlo, mnohdy jsem byl nucen dokonce i zvracet a jednou jsem se dostal také do nemocnice kvůli podvýživě.

Dělat věci tajně

Mnoho jsem skrýval, či dělal potajmu, protože jsem se na Pankráci naučil, že nesmím být viděn, neboť by se mi mohlo cosi špatného přihodit. Byl to trvalý strach být kdykoli kontrolován (např. kukátkem ve dveřích cely) a poznán. Takže při mé pražské návštěvě v roce 1993 jsem dokonce s příbuznými ze strachu nepromluvil ani slovo, abych nebyl poznán že jsem Němec; povětšinou jsem potom hovořil anglicky, což bylo pro mne ulehčení.

Sebeničení

V důsledku toho, jak se mnou bylo na Pankráci zacházeno a zvláště proto, co jsem jako 15ti letý prožil a co ve mně zůstalo, chtěl jsem sám sebe zničit, zrušit. Cítil jsem se špatným a zlým a proto jsem nesměl být. Postavil jsem se proti svému vlastnímu životu, měl jsem potřebu vše organizovat a uzpůsobit k tomu, aby to směřovalo k mému sebezničení. Proto jsem vždycky zvolil nejsložitější cesty přes oblasti, kudy nevedly žádné vyšlapané cesty, vzal jsem toto břemeno na sebe a musel jsem tím projít. Utlačoval jsem se a mstil jsem se sám sobě. Tímto způsobem jsem své vlastní tělo „mlátil a dával mu výprask“ (stejně jako na Pankráci), ale nyní prostřednictvím přemrštěných požadavků, trampot a přílišné zátěže, směřující k únavě. Tak např. často vidím rozeřvaný, tvrdý a nenávidný obličej našeho dozorce, který nás držel za stehno, připraveného nás zmlátit, když by se člověk přitom svalil na zem. Další mi „dirigovali“ můj život, říkali mi co mám dělat, co dělat musím, ať chci nebo nechci. To byl do roku 1993 (kdy jsem podrobil psychoterapii pro kněze a řádové mnichy) můj životní styl, který byl do mne vtlučen na Pankráci.

Špinavá práce

Bral jsem na sebe ve svém životě v Africe (do r. 1993) stále nejtvrdší, nejšpinavější a nejtěžší práci, vždy s podvědomou vzpomínkou na Pankrác. Čistil jsem dobrovolně WC a když mi moč a výkaly stříkly do obličeje, pak jsem se „cítil správně“ (zní to komicky, neuvěřitelně, ale je to pravda!). Doslova a do písmene jsem skoro vždy ve svém životě ostatním lidem, jak se říká, čistil tu nejhorší špinu a dělal jsem tu nejopovrhovanější práci. (V současných moderních podmínkách téměř nemyslitelné, ačkoliv přece stále ve světě ještě existují země a krajiny, kde podmínky jsou skoro nelidské).

Odvoz do Hradiš'ka (trestní pracovní tábor) 4. 12.1945

Rád byl ještě obohatil svoji zprávu o dobu od 4. 12. 1945 do 1. 5. 1946, neboť ta ukazuje také lidskou stránku některých mladších Čechů, za což jsem dodnes vděčný.

Práce

Při 4 °C (měl jsem pouze sportovní boty, košili a kalhoty) jsme museli pokládat vodovodní potrubí. K tomu jsme prováděli potřebné výkopy v této zimě, stojíce ve vodě. Až do amputace mojí pravé nohy jsem měl na pravé noze „modro-šedé skvrny, které při dotyku ještě v roce 2004 bolely. Brzy nato jsem onemocněl, nemohl jsem ale zůstat na zdravotnickém oddělení, neboť tam byly poloviční porce jídla. V průběhu soboty a neděle se mi podařilo třikrát získat práci navíc u jednoho policejního strážmistra. Bylo to řezání a štípání dřeva, (vše venku, ve sněhu) ale dostal jsem dobré jídlo. Představte si, že jeho manželka byla Němka. To byl zážitek – směli jsme dokonce při jídle sedět u jeho stolu. Cítil jsem se opět jako člověk. Několik dní jsem také pracoval u jednoho obchodníka. Byl to „husita“ (měl obraz Jana Husa viset na dveřích, jako my kříž). S železnými pilinami (šponami) jsem drátkoval nově položenou parketovou podlahu; staral se o mne dobře; poznal jsem, že jsem vzbudil jeho soucit. Děkuji za soucit.

Když jsem jindy u strážní jednotky (všechno to byli mladíci, revoluční gardisté), musel čistit jejich holinky (s dobrou německou důkladností), zalíbilo se jim to tak, že mne ustanovili jako svého „boye“ – pucfleka pro čištění bot. Každý den jsem mohl od rána do večera pracovat mimo prostor ohrazený ostnatým drátem; to byl dobrý pocit. K tomu jsem dostával stále něco k jídlu. Jeden z nich mi dal dokonce častěji kus chleba, který jsem mohl odnést mým mladým spoluvězňům v táboře. Tento voják byl během války se svým otcem „nasazen na nucené práce“ ve Wratislavi. Bylo to od něho krásné lidské gesto. Krátce na to jsem byl přeřazen jako pomocník do kuchyně u strážní jednotky. Zde se mi také vedlo „dobře“. Když jsem onemocněl svrabem, bylo celé moje tělo natřeno černou masťou.

Z tohoto období si s jistotou vzpomínám na jména některých mladíků: byl to například Wolfgang Griebisch z Wratislavi (jehož otce jsem zde již vzpomněl), Wolfgang Silberfeld z Lipska (německý žid, který byl Rusy osvobozen z Terezínského ghetta a kterého Češi, protože byl Němec, nyní opět zavřeli) a Werner Herzog z Berlína (boxer), který v táboře zemřel.

Vánoce 1945

Když se zpívali o vánocích známé vánoční koledy, my mladí jsme plakali,. Tento pocit byl vřelejší než pobyt v našich barácích. Když nám někdo chtěl udělat něco zlého – nyní to byl pro nás vánoční dárek – v noci vypnul v baráku světlo a hned na nás přšely štěnice z dřevěného stropu a nemohli jsme spát. Vzpomínám na “požehnané vánoce“, kdy bylo rozsvíceno. Odtud jsem směl také poprvé napsat rodičům, kteří se dozvěděli dne 31.12. 1945, že ještě žiji.

Duben 1946

Bylo to po krátkém pobytu ve sběrném táboře u Prahy. Návrh, abych zde mohl počkat na své rodiče, až si pro mne přijedou, nepřicházel vůbec v úvahu. Tak jsem byl s transportem „D“ z Prahy, dobytčím vagonem č. 29, místenka č. 29, dne 1 května 1946 deportován na svobodu (Francko-Bavorsko). V září téhož roku jsem se setkal s mými rodiči v blízkosti Řezna.

Dne 3. 10. 1947 jsem uskutečnil svůj slib, který jsem dal Bohu na Pankráci a vstoupil jsem do semináře Africké misie. Od roku 1962 do března 2004 jsem byl knězem a misionářem v Africe, kde jsem žil a pracoval.

Post scriptum

Abych upřesnil svoji zprávu, protože je to důležitá část mých životních zkušeností, říkám, že mi šlo především o zaznamenání faktů, tedy především o to, co se mi tehdy tělesně, fyzicky a psychicky stalo. Na druhou stranu, musím říci, že mne pobyt na Pankráci jaksi nechal prosvítit a tato doba uvěznění byla později v mém životě tím, co jej spoluvytvářelo a dopracovalo.

Během této doby jsem nehovořil ani s rodiči ani se sourozenci; tuto dobu jsem „odškrtl“, ale jak vidím, ne zcela. Během tříměsíční psychoterapie se mi všechno opět vrátilo, vše jsem prožil ještě jednou, nově, cíleněji nežli tehdy. Toto vše mi dalo klíč k porozumění, téměř padesáti let mého života s jeho otázkami, proč a jak.

Nikomu nic nevyčítám, protože pevně věřím, že mé tvrdé a zlé zkušenosti z Pankráce pro mne vytvořily místo v božím plánu. Se všemi lidmi, kteří mi nějak učinili cokoli zlého v onu těžkou dobu, jsem se tímto smířil a také jsem jim odpustil. Bůh nenechá nic zlého stát, vše obrací k dobrému.

Mnichov 7.5.2005.

*Rudolf J. Kriegisch,
africký misionář*

Překlad: 27.10.2005 JUDr. Nejedlý

Foto: Eduard Vacek

Pozn. redakce V příštím čísle časopisu přineseme s p. Rudolfem J. Kriegischem rozhovor, který jsme pořídili počátkem listopadu u příležitosti jeho návštěvy v Památníku Pankrác a na pracovišti Kabinetu.

Vánoce a výkon trestu odnětí svobody v minulosti výňatek z knihy Karla Ladislava Kukly Pražské bahno.

Vánoce na Pankráci

V oddílu denních listů, kde jsou uveřejňovány případy ze soudní síně projde od jedné vánoce do druhých mnoho obžalovaných a mnoho odsouzených. Objevili se před soudem, zajímali čtenáře chvíli svými osudy a zapadli v zapomenutí za zdi žaláře.

Tehdy vás tolik zajímali, vzpomenete si snad dnes na ně, jak tráví vánoce v žaláři, jak je jim asi u srdce, když přichází Štědrý den, když si vzpomínají na vánoce na svobodě v kruhu rodiny nebo, kdy ještě byli malými dětmi? Víte, že mnozí hořce pláčí a že Štědrý den je nejsmutnějším dnem jejich žalářního pobytu?

Vrahové, lupiči, zloději, násilníci, žháři, smilníci, podvodníci, utrhači, vyzvědači, buřiči, padělatelé, penězokazi, třesou se strachem ne před dozorcem, ale před Štědrým dnem, až budou za zdi žaláře cítiti, že venku táhne radostná nálada vánočních svobodných lidí a až jejich dětské a rodinné vzpomínky vánočních půjdou kolem jejich osamělých a opuštěných duší jako strašliví duchové pomsty, před kterou není žádného úkrytu.

Se Štědrým dnem blíží se u vězňů strašlivá chvíle soudu nad sebou samým. Venku kolem žaláře těší se svět na vánoce, ale vězňové se jich bojí, muži dostávají třesavku a ženy mdloby. Žádný den není tak smutný ve vězení jako Štědrý den. Hrubé vtipy mužů a jízlivé poznámky žen umlkají, jakoby všichni najednou ztratili řeč. Oněměli toho dne smutkem vzpomínek. Správy věznic u nás snaží se jim pomoci přes tyto těžké chvíle tím, že strojí pro ně stromeček, podělují je na Štědrý den vánočkou, dopřejí jim lepší bílé kávy a na Boží hod jim dávají mimořádné masité přilepšení.

Správa věznic na Pankráci v Praze strojila vězňům na Štědrý den vánoční stromeček v ústavní kapli. Muži i ženy současně, ač odděleně, mohou si poslechnouti kázání o významu vánočních a možnosti lepšího života. Zaspívají si koledy při trestanecké hudbě a většina si jich při tom popláče. Ti zdánlivě nejotřelejší často nejvíce. Potom dostanou všichni po vánoce a odcházejí vstříc mučivým vzpomínkám do svých cel. Mohou si ze svých úspor přilepšit bílou kávou. Často je potom večer slyšeti pláč a nárek u cel. To dotěrné svědomí doráží tak nemilosrdně! Druhého dne na Boží hod jsou bohoslužby v kostele, samozřejmě, že se nepracuje a všichni dostávají mimořádně maso a stravu přiměřenou těmto štědrým svátkům.

Zvláštní oddíl tvoří ženy s kojenci, které mají zvlášť vánoční stromeček v místnosti pro kojence. Ty malé děti přece za maminku nemohou, ani za to, že se narodily v žaláři, nebo musily tam s ní. Ústavní učitelka má k matkám proslov, podělí je vánočkami a děťátka jablíčky s cukrovím. Matky mohou si dopřát bílou kávu a dostanou druhého dne lepší masitou stravu jako ostatní. Potkali jsme na chodbě ženy s košem jablíček a košem sladkého jemného pečiva. Říkaly, že je to nadílka pro děťátka a že děťátka ani nebudou vědět, že jsou ve vězení. Bylo to den před Štědrým dnem. Na dvoře skládali z auta zrovna vánoční stromky. Ten kostelní byl vysoký přes čtyři metry.

Vánoční stromek pro matky pořízen byl z podpor Útulny matek a kojenců a z darů rady Pražáka a vrchního ředitele trestnice Vlasáka.

Vánoční dny ve vězení mají veliký vliv na trestance, mnozí z nich pod dojmem těchto chvil umíní si žít lépe a po odchodu z vězení obrátí se vskutku na jiné cesty.

Použitá literatura:

Kukla, K.L.: Pražské bahno, Praha 1927.

Jak vzpomínají na vánoce političtí vězni

Stanislav Stránský

Já jsem prožil první vánoce v padesátém roce na Rovnosti. Bylo to dost špatné, již si nevzpomínám na to, co jsme měli k večeři, ale nebylo to žádné zvláštní jídlo. Byla to běžná strava. Fasoval se bochník chleba a pětikilový kýbl s marmeládou. Dostávali jsme také umělé tuky, bylo třeba být opatrný, po tucích býval veliký průjem. Nově přichozí se proto vždycky dozvěděl, že si nemá

mazat moc silnou vrstvu na chleba. To byly první vánoce, byli jsme hladoví, ale chleba byl na stole. Lepší vánoce byly v následujících letech, hlavně po smrti prezidenta Klementa Gottwalda. Na prezidentský stolec nastoupil Antonín Zápotocký, všechno se markantně změnilo; jak chování bachařů, ale i chování štajgrů a obrštajgrů. Ta atmosféra trochu povolila, jídlo se zlepšilo, začaly se dovážet železné zásoby z armády, které podléhaly zkáze. Přivezli nám na nákladním autě ovesné vločky, ale v těch pytlích bylo půl pytle zesponu plesnivých. To dobré, co bylo, kuchaři proprali a vyčistili. Jedny vánoce byly velice krásné, nevím, zda v roce 1952 nebo 1953. Z těch vloček udělali do ohromných pekáčů náky, veprostřed to bylo rozříznuté a natřené tou marmeládou. Bylo toho dost, mohli jsme chodit na nášup. Až později jsme měli salát a řízek.

Za celých deset let jsem dostal dva dopisy, ani jednu návštěvu, ani jeden balíček. Na Štědrý den se nesmělo zpívat, ale my jsme zpívali. Když přišel bachař a začal řvát, tak jsme přestali. Odešel a pokračovali jsme. My jsme nezpívali pouze o Štědrém dnu, ale i jindy, což bachařům dost vadilo, když přišli na barák a my jsme seděli na chodbách a zpívali hlavně slovácké písničky. Kluci z Moravy dali impuls a my jsme začali zpívat. Na céčku jsme dokonce měli pěvecký sbor. Byli to kluci z Břeclavi, Uherského Hradiště a Lanžhotu. Chodili tam poslouchat i bachaři, ale to už byla pozdější doba. Za K. Gottwalda to vůbec nebylo možné, nějaký zpěv. Privilegia měli pouze úderníci. Kdo byl v nějaké úderce, měl ustlána bílá prostěradla, zvláštní jídlo, příděly, atd. Já jsem patřil do skupiny průšvihářů, my jsme s úderníky nekamarádili, nadávali jsme jim a dělali jsme jim potíže. Oni byli privilegovaní, dostávali nové boty, nové oblečení a nové prádlo, ruské příděly. Ti úderníci byli odsouzení státním soudem, všechno bylo tehdy pohromadě, až v padesátém prvním roce se to oddělilo. 21. května 1951 nás přebíralo ministerstvo vnitra, potom se začalo kastovat. Tresty do pěti let, od pěti let a výše. Do té doby byli úderníci s vrahy, zloději, podvodníky. Udělali si úderku, byli to hrdinové práce a já nevím, jak se to všechno jmenovalo, bez ohledu na to, jaký měli soud, do jaké kategorie patřili.

František Zahrádka

Já jsem prožil v kriminále celkem 13 x vánoce, první vánoce jsem zažil v Plzni na Borech, krátce po odsouzení. Odsouzený jsem byl z 8. na 9. prosince, eskortovaný jsem byl z Pankráce na Bory vlakem, to bylo několik vagónů muklů, do Plzně jsme přijeli za tmy časně ráno, to bylo 16. prosince 1949. Dostal jsem se přes slavného Vrabce a Kramla, kteří sloužili v korekci, prohlédli nás abychom neměli nic a nemohli to odnést na celu, kromě těch opičáren, které jsme vyfasovali. Přijel s námi i tehdy slavný prvorepublikový spisovatel, autor čertíka Marbulínka, tehdy přijelo s námi víc takových slavných lidí, dali nás na samoty v prvním patře B2, přijímal nás vrchní strážmistr Cajthamel, do oddělení samo B. Já jsem byl daný na celu 189, na pravé straně. První spoluvězeň byl pan Martínek z Liberce, bylo mu asi čtyřicet, dvačtyřicet let, zralý chlap. Měl spořádanou domácnost, byl zavřený za to, že u sebe nechal přespat kamaráda, dostal za to dvanáct let. Drali jsme peří, měli jsme normu 50 dkg zpracované suroviny, a já jsem to tehdy nesplnil, Martínek to splnil. Styděl jsem se, když mi bachař řekl, že na mě musí socialistická společnost doplácet. Byli jsme oba v náladě Vánoční určené prostředím. Kdo se dostal do parády k těm, kteří tam byli jako bachaři na zkoušku, ten to měl zlé, byli to primitivové. Už se viděli být generály. Na Borech, na Štědrý den, hned dopoledne, byla jediná slavnost, kterou jsem v kriminále zažil, na centrále. Shromáždili nás do chodeb k centrále, já jsem se dostal až na můstek nad centrálu, do středu, kde se sbíhaly chodby. Můj soused z vedlejší cely byl Juřejčák, železničář od Ostravy, ve věku asi 25 – 26 let, mě bylo 19 let. Byl to čilý člověk. Ten mě upozorňoval na to, že teď bude operní zpěvák z muzikální pražské rodiny, který nám potom zazpíval. Živě jsme spolu diskutovali, krátce na to ho v korekci Vrabec s Kramlem ubili. Měl jsem tehdy na vánoce návštěvu a balíček, ten mohl mít váhu dvě kila, ale nebyli tak přísní. V roce 1950, to byl poslední balíček, který jsem dostal, protože jsem měl průšvih s bachařem na zkoušku Bartákem, měl jsem trestní lístek z toho konfliktu. Od té doby jsem žádný balíček nedostal. Tehdy nebylo možné si nic přikoupit, bylo možné sehnat jenom chleba. Na vánoce v roce 1949 nám nedodali peří a já jsem neměl splněnou normu, proto jsem nemohl drát. Měl jsem 99% a šel jsem na trestní dávku. Jednou za měsíc nás brali koupat, takový byl předpis. Vzali nás 1. ledna a 25. února. Vzpomínám, že na vánoce tam byl s námi bezpečnostní referent Áda Nečas, s takovým vystouplým pupíkem, za dva měsíce na to, už mu kůže visela až skoro ke kolenům jako zástěra.

připravil Eduard Vacek

Působení vojenských a civilních bezpečnostních služeb v roce 1945

V revolučním roce 1945 působilo na území Československa větší množství ozbrojených sborů a skupin, z nichž byla část jednak legální, řízená státními orgány, jednak živelná, která vznikla v důsledku války a poválečného chaosu.¹² V některých případech dokonce při zatýkání určitých osob docházelo k přestřelkám mezi orgány Národní bezpečnosti (NB) a Vojenského obranného zpravodajství (OBZ). Následné dva dokumenty ukazují, že Ministerstvo vnitra (MV) považovalo za potřebné zjednat ve stávajícím systému státní moci významnou pozici složkám OBZ. Také kompetenční spory musely být řešeny výnosem ministersko úředníka, kpt. Bedřicha Pokorného,¹³ který řídil zpravodajský odbor MV. Složky OBZ tak získaly významné mocenské postavení, které je opravňovalo k zatýkání, zadržování a exekucím osob, které bylo třeba podle vyjádření prezidenta Edwarda Beneše urychleně „vylikvidovat.“ Mezi takovoto vylikvidování patřily např. exekuce Němců v Postoloprtech a Žatci, popravy karpatských Němců na Švédských šancích u Přerova, pochod smrti německého obyvatelstva z Brna do Vídně, násilné uchopení moci v České Kamenici a řada dalších násilností a krutostí. Složky OBZ spolu s pozdější Státní bezpečností (StB) se staly protagonisty v uplatňování českého poválečného gestapismu.

Eduard Vacek

Z dobových dokumentů

Ministerstvo vnitra¹⁴
Č.Z/I-33165/45-0

V Praze dne 7. listopadu 1945

Zemskému národnímu výboru

V Praze, v Brně, expozituře v Mor. Ostravě.

Hlavnímu velitelství sboru národní bezpečnosti

V Praze

Zemskému velitelství sboru národní bezpečnosti v Praze, v Brně, v Mor. Ostravě,

Všem okresním národním výborům

/okresním správním komisím/- bezpečnostní referent –

Všem ústředním národním výborům měst s vlastním statutem – bezpečnostní referent-

Všem ředitelstvím a úřadům národní bezpečnosti

Oddělení státní bezpečnosti

Všem orgánům zpravodajským

Předmět: Obrana bezpečnosti země /OBZ/ a spolupráce

Poslední dobou docházelo častěji ke kompetenčním sporům mezi orgány sboru národní bezpečnosti /SNB/, odděleními státní bezpečnosti a politického zpravodajství /Z/ s orgány obrany bezpečnosti země /OBZ/, obzvláště na Těšínsku.

Ministerstvo vnitra upozorňuje znovu na obsah svých č.j. Z/I-9247/45 a Z/I-17054/45 taj. Zpráv. A zdůrazňuje nutnost nejtěsnější spolupráce všech orgánů s obranou bezpečnosti země /OBZ/. Žádnému z orgánů pověřených střežením bezpečnosti státu, nesmí jít o otázku prestiže, ale o zdar a úspěch společné práce.

Ministerstvo vnitra proto nařizuje, aby všechny orgány národní bezpečnosti /NB/ a politického zpravodajství /Z/, příslušného zpravodajského důstojníka obrany bezpečnosti země /OBZ/, a aby všechny složitější případy, na nichž obrana bezpečnosti země /OBZ/ má z hlediska vojenského obranného zpravodajství zájem, byly řešeny společně s orgány obrny bezpečnosti země /OBZ/. Jenom takovou vzájemnou spoluprací lze dojíti k žádoucímu výsledku a dosáhnouti dokonalého využití zpráv a úplného zpravodajského vytěžení každého případu.

¹² Zpráva o organizovaném násilí II.kap.V. Hejl, Praha

¹³ kpt.Bedřich Pokorný zorganizoval hromadný odsun Němců z Brna pěším pochodem přes hranice

¹⁴ AMV, fond 310-24-7,1945. Stupeň utajení zrušen 18.června 1997 MVČR

Spolupráce našich orgánů bezpečnosti /NB/ se zpravodajskými důstojníky obrany země /OBZ/ měla někde překvapující dobré výsledky a ukázala, že kolektivní úsilí je někdy úspěšnější i v oblasti zpravodajství, jež se dosud považovalo za výhradní doménu individuální činnosti zvláště schopných a školených jednotlivců.

Ministerstvo vnitra proto nemá námitek, aby se důležitější případy z oblasti státní bezpečnosti a politického zpravodajství /Z/ řešily spolu s orgány obrany bezpečnosti země /OBZ/ a sepsaly se i protokoly podepsané společně těmito orgány, jež se výsledku zúčastnily.

Spolupráce národní bezpečnosti /NB/ s obranou bezpečnosti země /OBZ/ je zárukou, že oba orgány budou v každém důležitějším případě běžně informovány, že budou pohotové a na takové zpravodajské úrovni, že nebudou moci býti nikdy překvapeny událostmi.

Ministerstvo vnitra očekává, že mu už nedojdou z žádné strany stížnosti na nedostatky ve spolupráci národní bezpečnosti /NB/ a politického zpravodajství /Z/ s obranou bezpečnosti země /OBZ/ a že osobní animosity a soupeřenství nebude už nikdy na úkor služby.

Tento výnos budiž orgánům národní bezpečnosti /NB/ a politického zpravodajství /Z/ předčítán jednou měsíčně při školení.

Za ministra Kpt. Pokorný

OBZ a vymezení kompetencí

Předmět: Rozdělení zpravodajské činnosti mezi 2. oddělení štábu a OBZ

Ministerstvo vnitra dává na vědomí rozsah činností 2. oddělení štábu a OBZ

- A/ 2. oddělení štábu koná výlučně zpravodajskou službu výzvědnou,
B/ OBZ koná zpravodajskou službu obrannou.

Správa OBZ je určena:

- 1/ k pátrání, odhalování a potírání zbytku nepřátelských, špionážních a podvratných, vojenských organizací starých /Abwehr, Gestapo, Kemelhárite, Oste, POHG, Rongyosgárda a jiných agentur v zakázaných domácích kolaborantských organizacích,
- 2/ k pátrání, odhalování a potírání nových, špionážních a podvratných organizací, nebo organizací propagujících voj. revanše poražených fašistických mocností /Wehrwolf/,
- 3/ vnitřní obraně demokratické čs. armády proti rozvratným, protistátním a protilidovým reakčním směrům a vlivům a proti pronikání špionážních agentů z venku,
- 4/ k ochraně voj. a válečně důležitého průmyslu proti špionáži a sabotáži,
- 5/ k ochraně hranic proti nepřátelské agentuře,
- 6/ k výchově čs. armády, k zachování vojenského tajemství, k bdělosti a ostráživosti vůči úskokům nepřátel. Agentury a k výchově nových spolehlivých kádrů obranného zpravodajství. Ministerstvo vnitra žádá, aby všechny zpravodajské složky a orgány národní bezpečnosti se zpravodajskými orgány čs. armády spolupracovaly a poskytly jim na požádání veškerou podporu. Ve většině případech bude se jednati o spolupráci s OBZ.¹⁵

Za ministra kpt. Pokorný

Bedřich Pokorný

V březnu 1948 se podílel na „vyšetřování“, respektive zahlazování stop souvisejících se smrtí Jana Masaryka. Před německou okupací Československa byl zpravodajským důstojníkem na Slovensku a také agentem gestapa. Za zneužití úřední moci při výslechu a doložené podvody (na usvědčení z těchto podvodů měl lví podíl tehdejší ministr spravedlnosti dr. Prokop Drtina) byl roce

¹⁵ AMV, fond 310-24-5, 1945

1946 přeložen na Slovensko. Po válce ho ministerstvo vnitra v čele s Václavem Noskem (dříve placený informátor četnictva, později významný člen KSČ a agent KGB) jmenovalo velitelem zvláštního zpravodajského oddělení ministerstva. Bezprostředně po 9. květnu 1945 se stal bezpečnostním referentem Zemského národního výboru v Brně a na základě intervence generála Josefa Bártíka byl v červenci 1945 přidělen na ministerstvo vnitra jako vedoucí obranného zpravodajství. Pro jeho osobu je charakteristické, že na svého představeného generála J. Bártíka vykonstruoval obvinění, a tak se v lednu 1946 stal sám vedoucím rozvědky ministerstva vnitra. Funkci zastával až do roku 1949, kdy se stal náčelníkem Správy táborů nucených prací. Začátkem roku 1951 byl zatčen a následně odsouzen v procesu s Osvaldem Závodským a spol., jak za vykonstruovanou trestnou činnost, tak i za používání nezákonných metod při vyšetřování. Jako agent NKVD v Československu sehrál klíčovou roli v mnoha případech v letech 1945-1948. Po válce vyslýchal vězněné nacisty a získával od nich kompromitující informace o účastnících komunistického i nekomunistického odboje. Při školeních příslušníků StB prosazoval násilné metody výslechů a sám je s oblibou používal. Měl přezdívku „Fotbalista“ podle toho, že při výsleších kopal vyslýchané do břicha.

9. dubna 1968 byl nalezen záhadně oběšený den předtím, než měl vypovídat jako svědek k případu smrti Jana Masaryka. Jeho smrt byla kriminální policií v Brně klasifikována jako profesionálně provedená vražda.

Bedřich Pokorný v době výkonu vazby v roce 1962

Odstranění následků porušování zákona v poválečných letech

Náčelník hlavního štábu doporučil ministrovi národní obrany, aby vojenskou správu v řízení před komisí Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS), které předsedal poslanec JUDr. B. Bunža, zastupoval brigádní generál Jaroslav Brož a aby mu byl poradcem ve věcech právních pplk. just. JUDr. J. Vaněk z 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany (MNO). Oba důstojníci byli zproštěni povinnosti zachovávat služební tajemství a měli také oprávnění zprošťovat této povinnosti i jiné vojenské osoby, které by při konaném šetření přicházely v úvahu.

Dne 22. 7. 1947 v 8. hod započala schůze vyšetřovacího výboru vedená poslancem ÚNS JUDr. B. Bunžou, která projednala následující události:¹⁶

„Po výbuchu v Krásném Březně bylo stříleno na Němce a zabito několik osob. Asistenční oddíl, vyslaný z Prahy do pohraničí začal ihned po příjezdu střílet do německého obyvatelstva. Při postupu čs. jednotky východní armády došlo v revolučních dnech ke střetnutí s Němci na jednom místě, při čemž byla řada Němců zabita.

¹⁶ VHA, MNO, PK, č.j. 12311, 1947

Při stanném právu, vyhlášeném v některých případech po pumových atentátech, neb jiných německých násilnostech, bylo zastřeleno více Němců, přistižených se zbraní v ruce.

V Praze byla za revoluce zastřelena na několika místech neznámými partyzánskými jednotkami řada Němců, kteří před tím z úkrytů odstřelovali české obyvatelstvo na ulicích a bylo ubito rozhořčeným davem v různých částech Prahy několik neznámých členů gestapa, polito benzinem a spáleno. Při exhumaci v jedné obci bylo zjištěno 2 hroby Němců, zastřelených příslušníky ozbrojené skupiny, která odsoudila a popravila 16 osob.

Několik Němců bylo popraveno bez soudu v radničním vězení jednoho moravského města. V jiném pohraničním městě bylo v červnu 1945 zabito 5 žen a 3 děti. K popravám došlo i v některých sběrných a internačních střediscích.

V obci na rakouských hranicích bylo zastřeleno 14 osob ve dnech 22. a 23. května 1945. Na jiném místě usmrtila partyzánská skupina 8 osob. Dne 1. 7. 1945 byla v jedné pohraniční obci postřílena skupina 8 mužů, 12 žen a 5 dětí.

Těchto případů je jistě více. Účastnili se jich příslušníci všech vrstev národa, vojáci i civilisté.

Pokládali nejprísnejší postup proti Němcům a zrádcům za své právo a povinnost, i když převážná většina si byla i v této době vědoma, že překračuje meze české morálky.

Svým počínáním vzbudili hrůzu mezi Němci, kteří si uvědomili, že se nesetkávají s Čechy, které mohly zrazovat v první republice. Toto poznání značně uspíšilo jejich odsun z Československa. Značná část Němců, kteří si v této revoluční době uvědomili hrůznost svých činů v době okupace, spáchala sebevraždy. Byl zjištěn případ, kdy otec ubil klackem svoji ženu a syna, sám pak se oběsil.

Jde o činy, které, kdyby byly spáchány za normálních poměrů, zasloužily by si nejprísnejšího veřejného potrestání. Revoluci však nelze měřit normálními měřítky. Touto zásadou se řídilo již prozatímní Národní shromáždění při vydání zákona 115/1946 Bb., o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků.

V poslední době se však stále častěji vyskytují v tisku zprávy o událostech, které stává veřejné orgány do nepříznivého světla a dělají je za tyto činy přímo odpovědné. Zprávy jsou s radostí přetiskovány tiskem nám nepřátelským a poškozují náš stát, který tímto údobím již dávno prošel do konsolidovaných dob. Důkazem o tom je např. číslo 82/83 „Sozialdemokrata“, vydávaného v Londýně zrádcem Jakschem, který Vám dáváme k dispozici.

Ministerstva národní obrany i vnitra učinily vše, co bylo v jejich silách, aby zamezily těmto činům, které skutečně v poměrně krátké době ustaly. Tato omluva se netýká těch osob, které využily této velké doby k vyrovnávání osobních účtů nebo k vybití svých nelidských vášní.

Proto ty případy, ke kterým došlo z pohnutek zlostných a nečestných, a které citovaný zákon vědomě neuváděl, budou předány soudům ke stihání podle zákona, poněvadž není úmyslem tyto nepěkné zjevy chránit a vyjímát z pravomoci soudů.

Jako bylo skončeno jedno období národního života ukončením platnosti retribučních dekretů, je naléhavě nutno přejít i přes vylíčené události ke klidné budovatelské práci.

Ministr národní obrany a ministr vnitra považují za nezbytné v zájmu československé republiky, českého a slovenského národa a jejich dobré pověsti v zahraničí, aby veřejné projednávání těchto případů bez prodlení ustalo.

Za tím účelem podávají tyto 2 alternativní návrhy:

- A. 1/ *Nechť vláda pověří svého předsedu a náměstky předsedy vlády, jako předsedy politických stran sdružených v Národní frontě, aby bez odkladů vyložili výše zmíněné skutečnosti na důvěrných poradách představitelů svých politických stran a působili, aby veřejné projednávání těchto případů, zvláště tiskem, bez prodlení ustalo,*
2/ *nechť vláda uloží ministerstvu národní obrany a ministru vnitra, aby bez prodlení učinili vhodná opatření, aby stopy činů výše uvedených byly, pokud je to třeba v zájmu veřejném, odstraněny.*
Nebo,
- B. 1/ *nechť vláda zmocní ministra vnitra a ministra národní obrany, aby tuto věc společně projednali v důvěrné schůzi branného a bezpečnostního výboru ÚNS.*

V důsledku jednání obou ministerstev s poslanci ÚNS došlo k dohodě, která vedla k ustavení poslanecké vyšetřovací komise. Tato komise prováděla vyšetřování některých excesů a násilí spáchaného na obyvatelstvu, které se odehrálo v roce 1945 v prvních poválečných měsících. Dne 28 července 1947.¹⁷ skupina poslanců ÚNS pod vedením JUDr B. Bunži prováděla v Žatci vyšetřování ve věci tzv. Postoloprtských událostí. Na základě doporučení ministerstva vnitra a ministerstva obrany byla těla všech nalezených obětí exhumována ze společných anonymních hrobů a spálena v krematoriích. Na novináře, kteří se případy masakrů a porušením zákona zabývali, se po únoru 1948 zaměřila Státní bezpečnost (StB). Mnozí byli perzekuováni a skončili jako jedni z prvních z obětí totalitních praktik KSČ, která byla za činnost bezpečnostních složek zodpovědná již od května roku 1945 a v únoru 1948¹⁸ si upevnila své pozice.

Eduard Vacek

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS)

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) byl ustanoven 24. dubna 1978 sedmnácti československými občany. Jeho úkolem bylo v duchu poslání Charty 77 sledovat případy osob, které byly v ČSSR trestně stíhány nebo vězněny za projevy svého přesvědčení, nebo které se staly oběťmi policejní či justiční svévole. Zabýval se i jinými případy nespravedlivého stíhání, zvláště tam, kde se nepřímo týkaly jeho hlavního zaměření.

VONS obhajoval v letech 1978-1989 stovky našich občanů i cizinců, kteří se stali oběťmi nespravedlivého stíhání, činil tak ve smyslu československých zákonů a mezinárodních paktů o lidských právech. O těchto případech vydal do konce roku 1989 (za skoro dvanáct let) 1120 sdělení, která zveřejňoval a zasílal čs. státním orgánům; sdělení byla též předávána světovým tiskovým agenturám (Reuters, AFP, DPA). Jednalo se však pouze o zlomek případů porušování zákonnosti v ČSSR, protože kvůli obavě z vystupňování perzekuce přivoláním pozornosti, VONS jednal pouze po tom, co byl informován a také se nezabýval případy z období před svým vznikem.

Snahou VONS bylo seznamovat s těmito případy veřejnost i úřady a postiženým podle možnosti pomáhat. Sdělení vydávaná k jednotlivým případům uváděla (tak jak je to uvedeno např. ve výzvě sdělení č. 400) informace o tom, kdo byl trestně stíhán, odkdy a za co, kdo ho odsoudil, ale i další důležité související informace - v jakých podmínkách se nachází dotčený i jeho rodina, kde je vězněn, adresy věznic, atd. VONS pracoval zcela otevřeně, sdělení byla doprovázena plnými jmény a adresami členů.

Pokud možno, byly oznámené případy, při jejichž adopci platilo právo veta, sledovány od začátku do konce. Pro vězně i jejich rodiny měla tato solidární činnost ohromný význam - věděli, že nebyli zapomenuti, že na ně někdo myslí, cítí s nimi a snaží se jim pomoci. Mezinárodní publicita byla zvláště důležitá pro tzv. "obyčejné lidi" doposud světu neznámé, u nichž se totalitní režim nerozpakoval uplatnit nejtvrděších postihů - v obavách před mezinárodním veřejným míněním se státní orgány patrně přece jen poněkud kontrolovaly.

V prosinci 1979 se VONS stal členskou ligou FIDH, Mezinárodní organizace pro lidská práva, která se podílí na práci OSN jako její přidružená nevládní organizace s konzultativním statutem. Jako členská liga FIDH užíval VONS rovněž označení Československá liga pro lidská práva. FIDH zvolila v listopadu 1984 (a podruhé v prosinci 1986) člena VONS Ladislava Lise svým místopředsedou (viceprezidentem) a pověřila jej mj. i zastupováním svých zájmů u orgánů OSN ve Vídni.

Členové VONS byli většinou také signatáři Charty, ale zatímco Charta 77 byla ve skutečnosti snahou o otevřené demokratické fórum o problémech společnosti, VONS přímo poukazoval na konkrétní případy porušování zákonů mocenskými složkami komunistického systému, záměry a metody policejní, justiční a vězeňské správy. Postih členů VONS byl proto zřetelně tvrdší.

V roce 1979 bylo jedenáct (Otka Bednářová, Václav Benda, Jarmila Bělíková, Albert Černý, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Ladislav Lis, Václav Malý, Jiří Němec, Dana Němcová, Petr Uhl) z tehdejších 21 členů zatčeno, pět z nich (Uhl, Havel, Benda, Bednářová a Dienstbier) bylo odsouzeno

¹⁷ <http://www.saaz-kulturkreis.de/>

¹⁸ Hejl V.: Zpráva o organizovaném násilí. Praha, str. 30 – 40.

nepodmíněně na 3 až 5 let, Němcová byla odsouzena podmíněným trestem, ostatní byli po půl roce bez soudu propuštěni. Tato vlna zatýkání byla pro Československo velkou mezinárodní ostudou.

Na zatýkáním uprázdněná místa vzápětí nastoupili další. To bylo pro režim nemilým překvapením, snad až šokem, perzekuce ale pokračovaly. Ba co víc, mnozí byli postihováni jako recidivisté (co na tom, že v oblasti boje za lidská a občanská práva) a jejich další tresty byly o to tvrdší.

Od roku 1980 byl recidivista Rudolf Battěk nucen strávit 5,5 roku ve vězení. Petr Cibulka vyfasoval ke svému trestu 6 měsíců (zvýšených po odvolání prokurátorem na 12) za hladovku, kterou držel ve vězení na Borech v roce 1980. Ivan M. Jirous, další recidivista, byl odsouzen na 16 měsíců za petici o případu Pavla Wonky.

Po listopadu 1989 předložil VONS jména osob neprávem stíhaných, ty byly propuštěny, mnozí z těch, jejichž případy se VONS zabýval, byli později rehabilitováni. VONS se také snažil o jisté právní urovnání a odstranění soudců, kteří jasně měli vinu na neutěšeném stavu našeho soudnictví. Nešlo přitom o mstu, ale o snahu "začít s čistýma rukama". Bohužel, tato logická snaha o dosažení spravedlnosti byla neúspěšná. Tím byla činnost VONS de facto ukončena. V novém státě přebíral její funkci do jisté míry spolek Šalamoun, kampaní za dodržování mezinárodně uznaných lidských práv se zabývá Amnesty International.

Organizace VONS byla z hlediska právního postavení občanů patrně nejdůležitější společenskou iniciativou, ani jí jako celku, ani jejím jednotlivým členům se doposud nedostalo docenění, které si zaslouží. prohlášení o cílech VONS, vydané při založení tohoto výboru:

V duchu poslání Charty 77 a v souladu s její snahou podporovat vznikání užších pracovních společenství, zaměřených k jejím dílčím úkolům, rozhodli jsme se - po několika měsících předběžné práce - ustavit Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.

Cílem tohoto výboru je sledovat případy osob, které jsou trestně stíhány či vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly obětmi policejní a justiční svévole. Budeme s těmito případy seznamovat veřejnost i úřady a podle svých možností pomáhat postiženým osobám. Chceme přitom spolupracovat s každým, kdo projeví o spolupráci zájem.

Žádáme zároveň občany, aby nás (nejraději osobně) na takové případy upozorňovali. Věříme, že působení našeho Výboru přispěje k tomu, aby lidé nebyli nespravedlivě pronásledováni a vězněni.

- * ing. Rudolf Battěk
- * Otta Bednářová
- * Jarmila Bělíková
- * dr. Václav Benda
- * Jiří Dienstbier
- * Václav Havel
- * Přemysl Janýr
- * Elzbieta Ledererová
- * Václav Malý
- * Ivan Medek
- * Dana Němcová
- * dr. Ludvík Pacovský
- * Jiří Ruml
- * dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová
- * Anna Šabatová
- * dr. Jan Tesař
- * Petr Uhl

Text byl poprvé zveřejněn 27. dubna 1978

Dějiny sovětské genocidy vlastního lidu: nezájem a zamčené archivy

Když jsem v roce 1985 konečně po dlouhém putování dorazil do země svých předků, abych se v ní usídlil, ke svému velkému údivu jsem zjistil, že mé svědectví zajímá jen pramálo lidí. Hůř: překážel jsem.

(Jacques Rossi o svém návratu do Francie po dvaceti letech strávených v sovětských věznicích a táborech. Ze závěrečného slova ke sbírce autobiografických povídek Útržky životů. Česky vyšlo v roce 1999 v překladu Lubomíra Martínka.)

Svět opravdu příliš nezajímá, v čem vlastně spočíval systém nucené práce, vytvořený konstruktéry bolševické moci v Rusku, který z jeho obyvatelů udělal manipulované otroky. Existence táborů v Sovětském svazu je vnímána jen jako součást ostatního násilí, provázejícího dvacáté století, za jehož vrchol jsou obecně považovány nacistické koncentráky a holocaust. Způsobeno je to tím, že německé koncentrační tábory byly určeny k likvidaci zejména obyvatel ostatních zemí a holocaust měl vymazat z povrchu zemského dokonce celý jiný národ, což bezprostředně zasáhlo veškerou Evropu a stalo se součástí účtu, který svět po válce předložil poraženému Německu. S tábory v Sovětském svazu svět však neměl přímou zkušenost a protože byly určeny převážně pro sovětské obyvatele, byla v nich spatřována spíše jen další problematická stránka života v této zemi, než tragedie daleko přesahující rámec bolševického experimentu. A proto, když skončila studená válka a Sovětský svaz se rozpadl, nebyla příliš pocíťována potřeba zúčtování a poznání dramát a hrůz, způsobených tímto novodobým institucionalizováním otrocké práce.

Hlavním pramenem toho, co víme o sovětských táborech, tak stále zůstávají především vzpomínky bývalých vězňů, různě literárně zpracované, od obyčejných záznamů a memoárů přes dokumentární prózu až po povídky. První dostal svět do rukou již počátkem dvacátých let a přinášely svědectví převážně o tehdy nejvýznamnějším sovětském koncentračním táboře na Soloveckých ostrovech v Oněžském zálivu v Bílém moři a ve třicátých letech o pověstném Bělbaltagu, jehož vězni budovali Bělomořsko-baltský průplav spojující přístav Povenec na Oněžském jezeře a Bělomorsk na Bílém moři. U nás vyšly v roce 1935 „zápisky bývalého pracovníka VČK-OGPU“ N. I. Kiselova (Gromova) *Tábory smrti v SSSR* a o rok později cyklus reportáží Ivana Soloněviče *Rusko za mřížemi*. Obě díla měla u nás svou světovou premiéru a teprve potom vyšla v ruském originále v Šanghaji a v Bulharsku a vzápětí nato se objevily překlady v dalších zemích. Současně se však v populárním pražském Divadle D 36 hrála hra sovětského dramatika Nikolaje Pogodina, která stavbu průplavu trestanci líčila naopak jako opravdový ráj. K novému českému vydání Soloněvičových reportáží pod názvem *Koncentrační tábor: Rusko došlo až o pětasedesát let později*.

Téměř půl století jsme se o teroru, který zažívali lidé v Sovětském svazu, dovídali tak pouze prostřednictvím těch, jimž se podařilo tuto zemi opustit. Ve světě zahrnovaném levicovou agitací o úspěších prvního socialistického státu nebylo jim však příliš nasloucháno a jejich svědectví bohužel byla často přijímána jen jako antisovětská propaganda.

Výraznější pozornost vzbudila u světové veřejnosti teprve díla, která vznikla až po částečném uvolnění sovětského režimu po Stalinově smrti a dvacátém sjezdu komunistické strany a po návratu miliónů lidí z táborů a vyhnání zpátky do všedního života země. Víc než svými výpověďmi o hrůzách manipulace s lidskými osudy v bolševickém státě zaujala však tím, že tentokrát tato pravda o otrokářské podstatě socialistického experimentu vůbec mohla zaznít nahlas přímo v Sovětském svazu. Novela Alexandra Solženicyna *Jeden den Ivana Děnisičoviče*, uveřejněná v roce 1962 v prestižním moskevském literárním časopise, byla světovou veřejností přijímána jako naděje na pokračování přeměn, které spisovatel Ilja Erenburg eufemisticky nazval „táním“. Osud dalšího Solženicynova díla přiměl však svět naopak z tohoto naivního snu zase procitnout, když sovětská bezpečnost zabavila již rukopis, takže jeho dokumentární freska *Souostroví Gulag* tak opět mohla vyjít pouze v zahraničí.

Toto dílo, které vzniklo literárním zpracováním vzpomínek 227 bývalých vězňů, často bývá označováno za dějiny sovětských táborů. Už autor však takový pohled odmítal: „Neodvážuji se psát dějiny tohoto souostroví: nenaskytla se mi možnost prostudovat dokumenty. Naskytne se však vůbec někomu?“

I když tisíce táborů Gulagu OGPU a později NKVD nebo MVD SSSR (neboli Hlavní správy táborů Jednotné hlavní politické správy nebo Lidového komisariátu vnitra či Ministerstva vnitra SSSR) po celé zemi tvořily obudné impérium, šlo totiž pouze o jednu z částí téměř tříčtvrtě století trvajících a neustále se proměňujících globálních manipulací se životy sovětských občanů.

Kromě toho existovaly stovky dalších táborů spravovaných přímo některými ústředními hospodářskými orgány nebo pouze místními bezpečnostními orgány nejrozličnějších úrovní. Samozřejmě fungovalo rovněž několik set obvyklých penitenciárních zařízení rovněž různé podřízenosti. Vedle toho ve čtyřicátých a padesátých letech byly po celé zemi rozesety nejprve zajatecké tábory z polsko-sovětské války v roce 1939 a z finsko-sovětské války v roce 1940 a po nich

téměř šest set zajateckých a internačních táborů z druhé světové války, z nichž mnohé byly později přeměněny na tábory odsouzených válečných zajatců a internovaných, a několik set zvláštních táborů pro příslušníky Rudé armády, vracející se z německého zajetí, později přeměněné na filtrační tábory. Mnohé z nich přitom využívaly prostory původně náležející nápravněpracovním táborům nebo se s nimi střídaly a zajatci a internovaní často pracovali společně s vězni.

Ve druhé polovině čtyřicátých let „provozoval“ Sovětský svaz také speciální tábory v bývalých německých koncentračních táborech, pouze nejnuteněji vydezinfikovaných po obětech nacismu, a několik desítek polních táborů v dalších zemích ve východní Evropě.

Dalším fenoménem sovětského odlidštěného řádu byla nepřetržitá násilná migrace a střežené osady, do nichž byli násilně umisťováni reprezentanti různých nepohodlných skupin obyvatelstva. Prvními z miliónů obětí tohoto násilného přesídlování byli již na přelomu osmnáctého a devatenáctého roku ruští kozáci z Terské oblasti na Kavkaze a příslušníci horských židovských kmenů v Dagestánu a Ázerbajdžánu, potom přišli na řadu nedůvěryhodní obyvatelé příhraničních oblastí země, kulaci, Povolžští Němci a nespolehlivé národy severního Kavkazu a ještě počátkem padesátých let byly takto přemístěny tisíce rodin z anektovaných území Pobaltí a západní Ukrajiny. Do těchto zvláštních osad neboli rusky specposjolkov byli často posíláni také odsouzení k časově neomezenému vyhnanství.

Do dějin bezohledné manipulace s lidskými osudy v prvním socialistickém státě na světě rovněž náleží barbarský cynismus „operativního příkazu lidového komisaře vnitra SSSR č. 00486 z 15. srpna 1937 O operaci stíhání žen a dětí zrádců vlasti“ a dětské domovy, zřizované pro děti rodičů, kteří byli uvrženi do tábora a v nichž tyto děti setrvaly až do své plnoletosti, i když jejich rodiče už dávno byli na svobodě. Nemenší mravní zřůdnosti byl příkaz z roku 1948, ukládající správcům těchto táborových dětských domovů pořádat v létě pro děti pionýrské tábory, kde jako vedoucí mohli být využíváni vzorní kriminální vězni.

Nelze zapomenout na stanovování limitů, kolik lidí má být přesídleno nebo posláno na nucené práce a kolik popraveno. Pro tak zvanou „kulackou operaci“ v Tatarské autonomní sovětské socialistické republice v roce 1937 bylo předepsáno 2000 osob přesídlit a 500 popravit. Místní soudní trojky se však snažily a deportovali 5350 osob a popravili 3400. V paměti musí zůstat osudy statisíců „neevidovaných“ neboli rusky bezučotčikov, zadržovaných v táborech nebo zvláštních osadách, aniž kdokoliv věděl proč, neboť dokumenty o jejich příchodu prostě chyběly. Stejně jako fenomén tak zvaného doplňkového trestu, ukládajícího vězni po propuštění už navždy zůstat žít v obvodu tábora. O sovětském státním teroru nelze psát bez zdůraznění všeobecného mravního marasmu sovětské společnosti, bez vyslovení soudu nad obslužným personálem represivních systémů, nad pracovníky bezpečnosti, ozbrojenou ostrahou táborů, důlními a jinými odborníky, kteří řídili práci vězňů, pečovatelkami v dětských domovech v táborech, nad statisíci všech těch, kdož žili v osadách společně s přesídlenci a vyhnanci nebo ve vězni vybudovaných městech, kde často dodnes žijí jejich potomci, a kteří lhotejně chodili mezi novodobé otroky jako se chodí do každé jiné práce.

Jedním z nejnovějších příspěvků k poznání obudné mašinérie státního teroru v Sovětském svazu je dílo americké novinářky Anne Applebaumová Gulag. Historie, která vyšla loni v New Yorku a nedávno se objevil již také jeho český překlad.

Dílo Applebaumové rovněž ještě nepředstavuje komplexní dějiny institucionalizovaného pohrdání člověkem v komunistické společnosti a dostává se nám v něm opět jen svědectví o táborech. Autorka si to však uvědomuje a velice pokorně upozorňuje na to, co všechno o sovětským státem prováděné soustavné genocidě vlastního obyvatelstva je ještě třeba světu říci a vyslovuje naději, že to bude brzy někým napsáno v další knize.

Na rozdíl od Solženicyna měla Applebaumová již možnost studovat mnohé dokumenty, i když archivní fondy byly často zřejmě úmyslně nepřilíh systémově vedené a jsou neúplné, ani nemluví o jejich mnohdy nepřehledném rozmístění po celé zemi. Ruská federace jako největší nástupnický stát bývalého Sovětského svazu přistupuje však ke zveřejnění dobových dokumentů pořád nepřilíh ochotně a ministerstvo vnitra a Federální služba bezpečnosti dokonce některé archivy znovu hermeticky uzavírají. Historické bádání tak stále více spočívá především na obětavé činnosti různých dobrovolných organizací, soustředujících se však podle svých omezených sil na zaplňování zatím pouze dílčích bílých míst v temné historii někdejší bolševické říše. Optimismus Applebaumové proto zřejmě není příliš na místě.

Před sedmdesáti lety jsem se celým tělem i duší vrhl do komunistického hnutí, upřímně přesvědčen, že bráním myšlenku sociální spravedlnosti, v níž dodnes věřím. Musím mít odvahu přiznat si – dostal jsem se na scestí. Je mou povinností varovat čestné lidi:

Pozor! Nevydávejte se touto cestou – nevyhnutelně vede k ekonomické, sociální, politické, kulturní a ekologické katastrofě! Nebýt let strávených v gulagu, možná by mi dělalo potíže to pochopit.

(Jacques Rossi v závěrečném slovu ke své sbírce autobiografických povídek Útržky životů. Česky vyšlo v roce 1999 v překladu Lubomíra Martínka.)

Vladimír Bystrov

Kapitoly z občanské mravouky

Rozdělení času a práce

Každý máme k dispozici rovných 24 hodin denně. To je jedna z mála univerzálních spravedlností. Svůj čas bychom proto měli rozdělit rovnoměrně tak, abychom jej použili pro práci, zábavu a odpočinek. Kdo nedovede pečlivě hospodařit se svým časem, trpí neduhem zvaným „dlouhá chvíle“, který ničí klid ducha a oslabuje tělo. Člověk byl vytvořený pro práci, v níž nachází smysl života a svou životní pravdu. Pracovat znamená důsledně odpírat zlu, neboť práce činí život účelným a smysluplným. Problémem současného věku je nezaměstnanost. Nezaměstnaní mají v sociálních státech dostatek prostředků k spokojení základních potřeb. Přesto jsou těžce frustrováni z toho, že je nikdo nepotřebuje. Pracovitý člověk je spokojený a dosahuje snadno uspokojení svých životních potřeb. Nikdo by se neměl stydět za jakoukoliv práci.

Účelné rozdělení práce mezi občanskou veřejností je důležité pro správné fungování státu. U každého pracovního procesu musí být vedoucí, ale žádný vedoucí pracovník nesmí být vládcem, či pánem. Dobrý vedoucí díla dovede především sloužit věci a nevzpírá se vedení jiných. Lidé či národy, které se stydí za tzv. podřadnou práci a nechávají ji vykonávat jinými, si přivodí pro budoucnost vážné potíže a problémy. Podle našich předků „práce šlechtí“. Naši nejslavnější předkové byli rovněž muži práce (např. T. G. Masaryk, T. A. Edison). Podle F. Voltaira, práce od nás vzdaluje tři veliké nepřátele: nudu, neřest a nouzi. Děti by proto měly být vedeny již od útlého věku k práci, která odpovídá jejich možnostem a věku. Každá prozahálená chvíle v mladém věku přinese později špatné ovoce. „Jenom v zahálce spočívá věčné zoufání“ napsal T. Carlyle.

První a základní prací dítěte je návštěva školských zařízení. Rodiče, kterým je lhostejné, jak si jejich děti ve škole vedou a co činí po škole, se dopouští na svých dětech hrubé nedbalosti. Nezáměr rodičů o volný čas jejich dětí je základním předpokladem k jejich budoucímu selhání jako občanů i mravních bytostí.

Práce by měla být konána s plnou odvahou a zaujetím. Nikdo by se neměl spoléhat na druhého, neměl by odkládat práci na druhý den. V tzv. nevinném odkládání práce je obsažen zárodek nedbalosti a nesvědomitosti. Práce by měla být konána řádně, ne z nějakého ohledu, bázně, nebo dokonce strachu, ale z vnitřního vědomí, že je to naše povinnost. Za svoji práci bychom vždy neměli očekávat nějakou zvláštní odměnu. Nejlepší odměnou za dobře vykonanou práci je vnitřní uspokojení. V práci a vědění je naše záruka budoucích úspěchů. Zahálka je prohřeškem na lidské důstojnosti, naopak práce je její největší ozdobou.

Odpočinek a zábava

Každá práce odčerpává tělesné nebo duševní síly. Periodický proces vyčerpávání a osvěžování patří mezi základní cykly lidského života. Nejkrásnější radost je odpočinek po práci, který má dvě složky: zábavu a spánek. Zábava musí být přiměřená věku a vyspělosti člověka; měla by mít i svoji mravní složku: ušlechtilost. Děti by měly mít k dispozici takové hračky, které je nutí přemýšlet, kombinovat a které je učí práci. Dobrymi hračkami můžeme v dětech pěstovat obrazotvornost. Mezi nejkvalitnější zábavu patří dobrá kniha nebo kvalitní film. Dobrá kniha je nejlepší přítel, život člověka, který nenašel vztah ke knihám je stejně pustý, jako život člověka bez přátel. Žádný povrchní televizní seriál či akční film nemůže nahradit to, co člověk získá přečtením kvalitní knihy. Jedno je pouhé zabíjení času, druhé upevnování vědění. Dobrá kniha má schopnost člověka osvěžit, poučit a umí poradit v obtížných životních situacích. Závisí ovšem na volbě vhodné literatury. Dítě by mělo

dostat knihu, která vychovává jeho vůli, jež ho učí mravnosti (např. pohádky a zvířecí bajky), knihy, které učí k lásce k bližnímu, vlasti i lidstvu. Kniha musí dítě vychovávat, přibližovat velké osobnosti i mravní autority, to je její hlavní účel. Z knih dítě poznává cizí kraje i země, seznamuje se s cizí kulturou, což vede k povzbuzení k toleranci.

Velikou živoucí knihou života je příroda, která poskytuje hojné poučení pro dítě i pro dospělého člověka. Ke svému neštěstí se lidstvo od přírody stále vzdaluje a zneužívá ji pro ekonomické a ziskové účely. Země a příroda je dědictvím pro další generace, proto by měly být děti vedeny k pocitu zodpovědnosti vůči přírodě, k šetrnému zacházení se zdroji, čistotě a ekologickému myšlení. Kdo dovede chápat účelnost přírody, její úžasné uspořádání a zákonitosti, její přísnost vůči nepravidelnostem a vůči neorganickým zásahům do jejich procesů, ten bude s přírodou cítit, bude ji chránit a bude se cítit být její součástí. Člověk, který ztratí kontakt s přírodou, postupně zakrňuje, stejně jako rostlina bez živin, slunce a svěžího vzduchu. Je známou skutečností, že lidé kteří se díky svému povolání zdržují v uzavřených prostorách, měli by strávit alespoň jednu hodinu denně na procházce přírodou. Tělocvikem nebo tělesnou prací pro duševně pracující může člověk prodloužit svůj život, otužit své tělo, učinit ho pružným a ohebným. Tělesným pohybem je podporován zdárný vývoj celého těla. Mezi přirozené sporty patří cestování. Člověk tím nejen osvěžuje rovnoměrně své tělo i ducha, ale lze jím rozmnožit a prohloubit vědomosti. Cestování učí znát jiné lidi a kraje, sblíží s cizími národy a vychovává k lásce a toleranci k lidstvu. Člověk, který prosedí většinu života v blízké restauraci nebo stráví svůj život u televize nemůže rozvíjet širší rozhled. Jeho pohled na události života je plochý a omezený.

Mnohé z odpočinkových činností jsou škodlivé. Mezi nejhorší patří hazardní hry, které ničí člověka hospodářsky, mravně i tělesně. Hazardní hra má blízko k trestnému činu, je založena na okrádání bližního i sebe. Pozorování scén, v nichž funguje samoučelné násilí, nebo kde je násilí glorifikováno, otupuje mysl i srdce a učí člověka falešnému vědomí, že je zneužití síly běžnou součástí života. Stejně nešlechtnou a nemravnou "zábavou" jsou zápasy. Jejich podstatou je surovost, pomstychtivost a násilí. Mezi kvalitní formy odpočinku a zábavy naopak patří divadlo, poslech hudby a produkce, které učí mravnosti, či které na historických příkladech učí mravnímu a právnímu vědomí.

Spánek

Unavené tělo i duch se nejlépe zregenerují prostřednictvím spánku. Člověk by neměl spát příliš málo, ani příliš mnoho. Lidé, kteří málo spí a jsou uvyklí trávit noci ponocováním si krátí svůj život. Zdravý člověk, který může bez problémů usnout a spát by si měl vážit této výsady, jež není samozřejmostí. Je jen málo větších útrap, než je chronická nespavost. Bude-li člověk vést mravný a správný život v souladu se svým svědomím a mravností, bude spokojen a unavené tělo se přirozeně uloží samo ke spánku, aby načerpalo potřebnou sílu do nového dne k nové práci. V tom je zdravý smysl života: nemrhat zbytečně tělesnými a duševními silami, ale ani je nezanedbávat leností a zahálkou. Symetrické a souměrné střídání práce a odpočinku je základ síly a lidského zdraví právě tak, jako v přírodě.

Pokračování

Eduard Vacek

Rozluštěné osudy leopoldovské schránky.

Po 37 letech se Adolfu Bečvářovi podařilo až na třetí pokus ztéci leopoldovskou pevnost a dne 23. 3. 1992, za asistence generálního ředitele Zboru nápravnej výchovy Slovenskej republiky, ředitele věznice a zlínské televize, vyňal ze zdiva vězeňské dílny malou ocelovou schránku. Tato schránka měla podle očekávání obsahovat dokument "*Poselství americkému lidu*". Ten však v tomto úkrytu nebyl a spolu s dalšími písemnostmi ještě čeká na své odhalení. V "*Poselství*" se skupina vězňů prostřednictvím amerického lidu obracela k demokratickému světu, seznamovala jej s poměry v tehdejší Československu i s neutěšeným postavením československých vězňů. Apelovala na demokraty celého světa, aby si střežili demokracii a byli před totalitní mocí na pozoru. Přes krutou

realitu svého mikrosvěta političtí vězni věřili ve zvrát politických poměrů, v obnovu demokratického života u nás i v perspektivní celosvětový vývoj.

Nalezené písemnosti, které schránka obsahovala, byly Adolfu Bečvářovi dobře známé. Byla mezi nimi gramatika latinského jazyka, kterou pro spoluvězně A. Bečváře a další vězně komunistického režimu sepsal univerzitní profesor Bohumil Ryba. Byly tam uloženy také filosofické texty Pavla Křivského, dále jeho poznámky a osnovy přednášek s historickou a literárněvědnou tematikou. Schránka obsahovala dokonce i přehled vývoje architektonických slohů, který sestavil a jednoduchými náčrtů budov, případně jejich půdorysů, opatřil vězeň Jan Bret. Mezi leopoldovskými dokumenty, které A. Bečvář předal prostřednictvím rektora prof. PhDr. Radima Palouše dne 25. listopadu 1992 Univerzitě Karlově v Praze, byly také písemnosti vzniklé z úvah, debat a polemik příslušníků bývalé agrární strany, vězněných v Leopoldově (Rudolfa Berana, JUDr. Josefa Maryšky, Věroslava Jermana, Vladimíra Stržníka, František Topola a dalších).

K obsahu schránky A. Bečvář v dopise rektorovi Univerzity Karlovy R. Paloušovi dne 24. 11. 1992 připomíná: „...tyto dokumenty mohou vydat svědectví o tom, že je možné a nutné i v krutých podmínkách neustat v naplňování odkazu starověkých filosofů“.

Přednášková činnost P. Křivského byla svým rozsahem mimořádná, i když se dochovala jen část písemných záznamů. Atmosféra vzniku písemností se přirozeně projevila i na materiálu, na kterém byly poznámky zaznamenány. Jde o cigaretový papír či o knižní vazbu z obalu "Slovenského fajkového tabáku".

Ocelová krabice ze silného plechu s vyleptaným nápisem „Leopoldov“ 9. VI. 1955 o rozměrech 138x186x21 a o váze 901g byla přesně vyrobená na míru písemných dokumentů a zaručovala jejich bezpečné uchování pro příští generace. Krabici zhotovil a zazdil dne 9. 6. 1955 A. Bečvář. Spolu s ocelovou krabicí byla zároveň vyrobena mosazná schránka o rozměrech 130x180x50 mm o váze 402g. Tuto schránku na prosbu A. Bečváře vynesl z bran věznice staršina vězeňské stráže Cibulka, jediný příslušník, jenž se odmítl zúčastnit brutálního zásahu proti politickým vězňům při potlačování jejich vzpoury proti porušování lidských práv. Za to byl propuštěn a dlouhá léta šikanován. Mosaznou schránku ukryval dlouhá léta za komínem vesnického stavení až do roku 1968, kdy ji předal A. Bečvářovi.

Dokument doby byl nakonec vydán nákladem Univerzity Karlovy v Praze s názvem "Filosofie za mřížemi". Jde o specifickou sondu do života a myšlení lidí, kteří se ocitli v mezních životních situacích, kde se obdivuhodně projevovaly síla bratrské vzájemnosti a pocity lidství v těžkých podmínkách věznic a pracovních táborů padesátých let. Političtí vězni, mezi které také patří absolventi i studenti Univerzity Karlovy, obstáli v těžkých zkouškách většinou se ctí.

Ocelová schránka s ukrytými texty

Mosazná schránka, kterou uschoval za komínem staršina
vězeňské stráže Cibulka

Text a foto Eduard Vacek

Táborské popraviště

Na území České republiky se nachází devět míst, připomínajících teror nacistické okupační správy po atentátu na zastupujícího říšského protektora SS obergruppenführera Reinharda Heydricha. Jsou to bývalá popraviště, na kterých za tzv. druhého stanného práva umírali stovky nevinných lidí. Jedním z míst těchto exekucí je i popraviště u bývalých kasáren na Pražském předměstí v Táboře¹⁹.

Krátce po atentátu vyhlásil K. H. Frank 27. května 1942 stanné právo. Vydal instrukci, jejíž úvodní část: „*Na dopadení pachatelů se vypisuje odměna 10 miliónů korun. Každý, kdo pachatele přechovává nebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou rodinou*“²⁰ předznamenala zahájení represí, zatýkání a poprav. Těch se účastnilo několik složek německé bezpečnostní (Sicherheitspolizei) a pořádkové (Ordnungspolizei) policie s přesně vymezenými úkoly. Podklady pro zatčení a internaci připravovala bezpečnostní služba (Sicherheitsdienst), tajná státní policie (Gestapo) zatýkala, vyslýchala a zpočátku i popravovala, ale na základě rozhodnutí nového říšského protektora K. Daluegeho převzala od 1. června 1942 zodpovědnost provádění exekucí ochranná policie (Schutzpolizei). I přes toto rozdělení služebních povinností vypadala situace v prvních dnech po atentátu poněkud odlišně. Zejména při první razii v Praze, provedené v noci z 27. na 28. května 1942, byly použity i oddíly protektorátní policie a německé branné moci.²¹ Po vyhlášení výjimečného stavu začalo zatýkání a internace nevinných lidí také v jižních Čechách a první exekuce byla provedena v budově českobudějovického

¹⁹ Další popraviště byla v Praze – Kobyliších, ve Spáleném lese v Lubech u Klatov, v Plzni – Lobzích, v Suchém dole u Vejprnic nedaleko Plzně, v Kladně – Krčiči, v areálu záměcku v Pardubicích, a v Kaunických kolejích v Brně. Oldřich SLÁDEK, *Od „ochrany“ ke „konečnému řešení“*, Praha 1983, s. 71.

²⁰ Miroslav IVANOV, *Atentát na Reinharda Heydricha*, Praha 1987, s. 235.

²¹ Oldřich SLÁDEK, citované práce.

Gestapa dne 30. května. 1942. V suterénu úřadovny zahynulo pět bývalých důstojníků československé armády z Týna n. Vltavou.

Popravu ranou do týla nařídil SS Obersturmführer Adolf Fuchs. To však odporovalo německým předpisům, neboť před vykonáním exekucí mělo dojít k ohlášení jmen obětí ke schválení stannému soudu v Praze (Standgericht Prag). I když činnost soudu byla pouhou formalitou, při které zástupce velitele pražského gestapa F. Witiska ve funkci samosoudce rozhodoval pouze na základě došlých dálnopisů, došlo k udělení důtky za „přílišnou horlivost“ a A. Fuchs musel zatčené osoby převážet do Tábora.²² K popravám v Táboře bylo využito malorážkové střelnice za blokem garáží v západní části Žižkových kasáren 305. a 52. dělostřeleckého pluku československé armády. V roce 1942 zde působila 2. a 5. rota záložního praporu ochranné policie z Klatov, která rozkazem velitele pořádkové policie (Befehlshaber der Ordnungspolizei) číslo 246/42g z 2. června 1942 převzala úkol popravčích čet odsouzců stanných soudů. Na tábořské střelnici oddíly ochranné policie popravovaly celkem osmnáctkrát ve dnech 3. června až 3. července 1942, kdy byl ukončen výjimečný stav.

Ještě předtím, než se odsouzcenci dostali na popravěš, prošli krátkou procedurou, jež měla svoje nepsaná pravidla. Úředníci gestapa, kteří obdrželi od SD příkazy k zatčení, internovali postižené osoby v celách služebny tábořského gestapa u rybníku Jordán nebo ve věznici krajského soudu v Táboře. Potom ve většině případů následoval krátký výslech o jehož čistě formálním charakteru nelze pochybovat.

V dopoledních hodinách pak byly dálnopisem odeslány již zmíněné seznamy jmen lidí navržených k trestu smrti, potvrzená odpověď stanného soudu přišla zpět okolo poledne. Zarážející je rychlost s jakou byl tento nezákonný proces vykonáván, neboť v mnoha případech byli lidé zatčeni ráno popraveni ještě tentýž den ve večerních hodinách. Smutnou skutečností je, že skutky, jimiž se provinili, by v případě existence právní společnosti mohli být hodnoceny sotva jako přestupky.

Jednalo se o „trestné činy“ schvalování atentátu a nesplnění přihlašovací povinnosti. Nejtěžším proviněním, kterého se odsouzení dopustili bylo nedovolené držení zbraní.

Po obdržení „rozsudku“ byli odsouzení mezi druhou a čtvrtou hodinou odpoledne vyfotografováni. O hodinu později dostali vězňové v celách gestapa večeri donesenou z věznice krajského soudu. Před sedmou hodinou vyrážela kolona složená z jedné motorky, jednoho osobního auta a dvou aut nákladních s odsouzcenci na popravěš. V kasárnách přečetli vězňům stojícím čelem ke zdi rozsudek znějící: „*Jménem Vůdce, V důsledku schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora SS Obergruppenführera Reinherda Heydricha odsuzují se k trestu smrti zastřelením ...*“. Poté následovalo vykonání rozsudku.

Po ohledání, které prováděl lékař Schutzpolizei, byla těla obětí naložena do krytých nákladních aut a odvezena do českobudějovického krematoria, kde na jejich zpopelnění dohlížela stráž složená z příslušníků gestapa. Následovalo ještě vytištění červených vyhlášek se jmény obětí a jejich vylepení v ulicích měst jižních Čech.

Celkový pohled na tábořské popravěš

Detail místa, kam dopadaly kulky (nyní vyznačující jména popravených)

²² V dalších řádcích byly informace čerpány z knihy: Marian KONEČNÝ, *Tábořská cesta smrti*, Tábor 1984.

V průběhu osmnácti dní, ve kterých se na tábořské střelnici popravovalo, zahynulo celkem 156 lidí nejen z jihočeského regionu²³. Nejvíce lidí zemřelo 29. června 1942, toho dne popravilo tzv. Erschiessenkommando 27 lidí, ale asi nejtragičtější událostí se stala poprava MUDr. Anny Hákové, která byla v šestém měsíci těhotenství.

Krátce po skončení války se na přelomu let 1945 – 1946 začalo jednat o vybudování památníku obětem heydrichiády. Na bývalém tábořském popravišti došlo ke zřízení pietního místa, které prošlo v průběhu let dalšími úpravami. Jeho nynější (poněkud zanedbaná) podoba pochází z poslední přestavby v roce 1981, při níž byla na pět původních betonových pylonů umístěna dřevěná bariéra vytvořená podle dobových fotografií. K bariéře byl připevněn stylizovaný bronzový terč se jmény obětí popraviště.

Místa, která jsou němými svědky okupačního teroru, stojí dnes poněkud stranou zájmu veřejnosti. Bezpochyby se na tom podepsalo i jejich ideologické zneužití komunistickým režimem v minulých letech. Přesto si zaslouží naši pozornost, jako připomínka doby, ve které došlo k potlačení veškerých lidských práv, zákonnosti a hodnota lidského života klesla na minimum.

Použitá literatura:

Miroslav IVANOV, Atentát na Reinharda Heydricha, Praha 1987.

Marian KONEČNÝ, Tábořská cesta smrti, Tábor 1984.

Oldřich SLÁDEK, Od „ochrany“ ke „konečnému řešení“, Praha 1983.

Stanislav ŠISLER, Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939 – 1945, in: Sborník archivních prací, ročník XIII., sv. 2/1963, s. 46 - 95

Text a foto Ondřej Hladík

Muzeum III. odboje, aby se zcela nezapomínalo

Mezi televizními diváky se popularitě těší oddechové seriály z doby normalizace. Ba i dva tucty kusů s majorem Zemanem, pečujícím o bezpečnost socialistického zřízení, se hodně zalíbily. O to víc pak překvapuje a těší, že vůbec mohlo dojít k natočení a promítání ZDIVOČILÉ ZEMĚ: sága o poválečném osídlování pohraničí a vyhánění Němců, o pouťorovém počínání strany vědeckých komunistů. Hlavní postavou a pak i jejich obětí je bývalý důstojník britského letectva, hrdina jménem Maděra. Jako mnohé se stejnými zásluhami, i jeho postihlo pronásledování a dlouhodobé věznění. Mizernou dobu přežije, mnohadílný seriál končí.

Jeho představitel a můj blízký přítel Martin Dejdar mě ponoukl přijít v Praze na právnickou fakultu a spolu s tvůrci seriálu zasednout před studenty, příslušníky šťastnější generace, jimž ona doba budování zářných zítřků je jen velmi obtížně představitelná. Byl konec května 2001, jarní semestr ještě neskončil, zájemci zaplnili posluchárnu průměrné velikosti. Vedle mě seděli spisovatel Jiří Stránský, bývalý vězeň a autor scénáře, Hynek Bočan, režisér, paní producentka Slavíková, herci Dejdar a Schmitzer a poradce František Zahrádka z Konfederace politických vězňů. Posluchači se dozvídali o potížích s filmováním, o obstrukcích, množství klacků v cestě tak nevhodnému, nepřijemnému projektu. Dohodnuté natáčení v prostorách věznice na poslední chvíli odvoláno, výhrušné telefonáty, anonymní dopisy.

Studenti se ptali nejen na reálie filmové tvorby, ale i na okolnosti oné hrůzné doby padesátých let. Také jsem se ozval s nostalgickou reminiscencí, jak že jsem před půl stoletím seděl právě v těchto dnešních lavicích a ve strachu a potupě prožíval to, co přece měla být nejlepší léta mladého života. O přednáškách s povinnou účastí naslouchat rétorice pedagogů o socialistické zákonnosti, nemilosrdném třídním boji, o neutuchající lásce ke Stalinovi a všemu sovětskému. Dávat si velký pozor na každé své slovo, na výraz ve tváři. Nedostatečně přesvědčivá přetvářka hrozila katastrofou, zhruba třetina našeho ročníku padla v čistkách zásluhou veleostřažitých spolužáků (z nichž některým teď v sametových podmínkách znamenitě kvete pšenice).

²³ Do kompetence tábořského gestapa spadalo i středočeské Benešovsko.

Řekl jsem tam, že naším největším nepřítelem je generál, generalisimus ČAS. Jednak nás všechny - dřív nebo později - zabije, a jednak už teď zabíjí naši paměť. I ti, kteří zapomínat nechtějí, si většinou dobu svého mládí přikrášlují. Amnézie je ochotným spojencem lidí se špatným svědomím. A aby se úplně nezapomínalo, proto dochází k iniciativám jako například ke každoročnímu setkání někdejších příslušníků jednotek PTP, oněch Černých baronů. V těchto uniformách se ocitlo několik desítek tisíc politicky podezřelých a na shromáždění v červnu 2001 jich do Města Libavá přijelo pět set. (Jak upozorňuje Zbyněk Zeman, emeritní profesor univerzity v Oxfordu (Respekt, č.27/01), je pak s podivem, že Ústav soudobých dějin Akademie věd ČR s všemožnými výmluvami neprojevuje zájem o orální historii – zaznamenání zkušeností zmenšujícího se okruhu svědků.)

K značnému zapominání, vymazávání minulosti přispívá i buldozer. Jeďte pátrat na Jáchymovsko a nenajdete tam ani jeden zachovaný koncentrák. Na Příbramsku ale jeden zbyl: tábor Vojna, nedobrovolná adresa politických vězňů, ničících si zdraví v tamějších uranových dolech. Po nich to převzali vojáci a po listopadu 1989 se podařilo zabránit, aby i tam buldozer zasáhl. Na právnické fakultě přítomný bývalý vězeň Zahrádka se velice přičiňuje, aby paměť úplně nevypřehala. Jako předseda odbočky Konfederace politických vězňů (těch odboček je v ČR přes šedesát) se stará o Muzeum Třetího odboje v Příbrami. Proč ne v Praze? Poněvadž Praha neprojevila o toto zachování paměti zájem a v Příbrami osvětlená radnice se starostou, rovněž bývalým vězněm, poskytla prostory za symbolickou jednu korunu ročního nájemného. Ne že by tamější veřejnost byla pyšná na takovou iniciativu. Neznámé ruce pravidelně servou ukazatele, jak muzeum najít. (Adresa je Zámeček 106, Příbram I, PSČ 261 01.)

Pouhé tři místnosti, ale napěchované otřesnými materiály. Například protokol, sepsaný 6.ledna 1950 ve věznici státního soudu v Praze. Přítomni tři soudci, jeden prokurátor a zapisovatel. Z vazby přivedeni čtyři odsouzení, aby se dozvěděli, že milost jim nebyla udělena a poprava se bude konat zítra, 7.ledna, v 6 hodin ráno.

„Poté se předseda zeptal odsouzených na jejich přání, jimž bude podle možností vyhověno. Po přečtení schváleno.“ Schváleno kým? Patrně odsouzenými, poněvadž pak následovaly jejich podpisy.

„Úřední záznam. Výkon hrdelního trestu na odsouzených... za přítomnosti...“ S výjimkou kata, všechna jména uvedena.“

„Výkon proveden. Bohumil Klempt – výkon v 6.10 hod., smrt konstatována v 6.21 hod.“ Josef Placák věšen v 6.25, smrt v 6.39, Kamil Novotný, věšen v 6.54, smrt v 7.09, Josef Hořejší věšen v 7.11, smrt v 7.25.

„Výkon proběhl bez rušivých příhod, až na ods. Josefa Placáka, který při výkonu vykřikl „Ať žije Masaryk.“ Výkon skončen 7. 30 hod.“ Celkem tedy hodina a půl, doba fotbalového utkání. 11 až 15 minut umírání, 5 minut k odstranění mrtvolky ze šibenice a nasazení oprátky dalšímu kandidátovi.

Přísně tajný pokyn č.12053 Politického sekretariátu Ústředního výboru KSČ uvádí: „K výkonu absolutního trestu používat popravčího, který jako občanský zaměstnanec bude ve stavu ministerstva vnitra, správy NZ a vedle této funkce bude pracovat v normální práci.“

Za každý popravčí počín inkasovali odměnu 600 korun. Nikde náznak o nedostatku zájemců o tuto „funkci.“

Od padesátých let se výlučně popravovalo v pankrácké věznici. Šibenici tvořilo vztyčené prkno, kladka a oprátka. „Tento způsob popravky byl zvláště krutý. Odsouzenec si totiž při škubnutí provazu nezlomil vaz, ale deset až patnáct minut se dusil.“ (Lidové noviny, 12. 6. 01)

Doklady k dispozici v Muzeu: - „Léčebný a ohledací list: Komplikace, která vedla k smrti: strangulatio.“ - „Úmrtí list: Příčina smrti: Udušení z oběšení.“

- Čtvrt hodiny se zmítat v agonii na provaze – vskutku zvláštní projev socialistického humanismu.

- Pozůstali obdrželi účet. Ne sice za servis (popravu), jak dosud je účtováno v lidové Číně, ale za naložení s ostatky popraveného. Rozepsání položek, např. „poduška (zdobená), křížek – 42 Kčs“. Ceny Pohřební služby podléhaly tlakům v socialismu neexistující inflace: 3.092 Kčs v květnu 1950, 3.860 Kčs v listopadu 1952, krátce před věšením Slánského a dalších soudruhů z neexistujícího spikleneckého centra. Za spálení těla zůstala cena stejná (700 Kčs), kdežto jeho pitvání prodražilo (z 350 na 500 Kčs).

Již citované, přísně tajné sdělení ÚV KSČ též nařizuje: „Zápis o smrti odevzdávat jako dosud zvláštní matrice ministerstva vnitra, která sama uvědomí pozůstalostní soud, matrikáře v místě narození (bez udání příčiny smrti) a matrikáře v místě posledního bydliště, který vydá úřední list příbuzným na jejich požádání.“

Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti Karola Bacílka, č.181 z 18. listopadu 1952, se zabývá oběťmi režimu, jejichž život neskončil na šibenici. „Pohřeb agentů a teroristů usmrcených v boji s bezpečnostními orgány.“ Rozkaz začíná postěžováním, že mrtvolky bývají „předány příbuzným, kteří pak vypravují usmrceným teroristům a agentům honosné pohřby, jež se stávají manifestací reakce.“ Proto ministr Bacílek nařizuje okamžitý utajený převoz do nejbližšího krematoria a neméně utajené zpopelnění a uložení urny na vězeňském hřbitově. Není-li možno zařídit kremaci, tělo tedy pohřbít do země v jiné obci, než bylo poslední bydliště. Doba pohřbu musí zůstat utajena, hrobníku dát toliko pokyn vykopat hrob bez udání jména pohřbívaného a „hrob srovnat se zemí tak, aby nebyl znatelný.“ I takto tedy doslova zahlazovat počínání režimu.

Kolik ale takového počínání asi bylo? Pamětník Zahrádka se mi zmínil o své zkušenosti na Pankráci, kde vězni narychlo stloukali dvacet šest rakví pro stejný počet mladíků, pochytaných v Indočíně v uniformě francouzské Cizinecké legie, do vlasti pak nedobrovolně dopravených a popravených. Nikde teď o tom sebemenší stopa.

Do Příbrami se toho dne dostavil ještě jeden návštěvník – sociolog z Jižní Afriky. Odjeli jsme do šest kilometrů vzdáleného lágru Vojna. Česká vláda se v roce 1999 usnesla vybudovat tam památník. Slíbených 70 milionů korun je však dosud v nedohlednu. Bývalí vězni tedy brigádníci, ve volném čase a se zbylými silami se snaží vylepšovat lesní silničku – spíš stezku – aby byla sjízdná vozidly případných návštěvníků. Veteráni nás provázeli mezi baráky, ukazovali, kde bývaly dráty, strážní věže a kde dodnes je zachován pověstný bunkr, který poručil zbudovat komandant Jaroslav Duba. Tam do jen několikametrového prostoru napěchoval čtyřicet vězňů a přihodil i některého zastřeleného.

Zločiny komunismu se má zabývat úřad přesně takto pojmenovaný: Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu (zkratka ÚDV, kterou komunistický deník Halo Noviny z 23. 6. 01 nazývá Úřadem duševně vyšinutých). Je to instituce se značnou fluktuací personálu, poctivců vystrnaděných, kádrů i prapodivných. O jednom takovém, jménem Lumír Mosler, zveřejnil Jan Beneš ve švýcarském Polygonu tajemstvíčko, že kdysi poslal udavačský dopis, adresovaný Ústřednímu výboru KSČ. Aniž by obvinění vyvracel, dotyčný Mosler shledal Benešovo jednání „velmi nečestné, protože používá skutečnosti, které jsou pro mě osobně důležité“ a na Beneše podal trestní oznámení kvůli neoprávněnému nakládání s osobními údaji. (Poněvadž tady by rovněž mohla hrozit trestní žaloba, nechám si pro sebe totožnost pražského novináře, jehož začátkem roku 1989 kvůli petici Pár vět vyšetřoval v Bartolomějské ulici inteligentní, nepříjemný důstojník, nyní hodně vysoko v hierarchii vyšetřovatelů ÚDV. Připomíná mi to rozumování románové postavy, estébáka Vincence Macarata, v mé knížce „Běželec v sametu“, když si libuje, že ti soudci, kteří dřív odsuzovali nevinné, jsou teď pověřováni jejich rehabilitací – však oni jsou ti nejoprávněnější, s případy nejdůkladněji seznámení.)

V 35 kilometrech archiválií se lze snadno ztratit. Záležitostí nedořešených či vůbec neřešených je habaděj. Přeptával jsem se insiderů a dozvídal se o běžné praxi odstrkávat nepříjemné případy pod koberec permanentního zapomnění a raději se zabývat nikterak palčivými případy Antonínem Zápotockým omilostněných nacistů, rekrutovaných do služeb tehdejší rozvědky. Slovy Pavla Žáčka, bývalého pracovníka UDV, se nelze zbavit „již rozšířeného pocitu, že český stát nemá opravdový zájem na odhalení zločinů komunismu.“ (Reflex, č.25/01) Anthon Mallot v Německu odsouzen, Alois Grebeníček v České republice neodsouzen. Vždy se najde výmluva, proč proces odkládat. Jednou musí jít k zubaři on, po druhé jeho advokát. Onen Jaroslav Duba, stvořitel barbarského bunkru v lágru Vojna, neméně úspěšně kličkuje. Zrovna v době naší návštěvy došlo k dalšímu odročení procesu. V soudní síni obhájkyň vysvětlila nepřítomnost svého klienta jeho údajnou hospitalizací, leč nebyla schopna sdělit, v které že leží nemocnici. Soud se nepodivil.

Sílí hlasy, domáhající se zrušení jak Konfederace politických vězňů, tak úřadu ÚDV. „Kdyby komunisté, když nejsou schopni studu, alespoň mlčeli,“ poznamenává Milan Knížák (citovaný Reflex).

Proč oni by se omlouvali, my se jim máme, musíme, omlouvat! Halo Noviny (23.6.01), píše Anastázie Smítková z Horního Jiřetína: „Měli jsme práci, pravidelnou mzdu, věděli jsme, že sociální jistoty máme zajištěné, tak nevím, čeho jsme se měli bát. ... Netvrdím, že za socialismu bylo všechno v pořádku, že se neděly křivdy, ale co se děje dnes, nemá obdoby a neslyšela jsem, že by se někdo omluvil. ... Všichni, kteří za to nesou odpovědnost, by se měli národu omluvit. (Nejlíp na kolenou.)“

Pohraniční stráž rozstřílela stovky lidí a soudy všeho všudy odsoudily k miniaturním trestům čtyři střelce. Klub českého pohraničí (KČP) sdružuje několik tisíc bývalých příslušníků a jejich někdejší činnost charakterizuje jako „hrdinou obranu vlasti.“ Před 50 lety (11. 7. 51) došlo k přijetí zákona o ochraně státních hranic. V paragrafu 1 čteme: „K zajištění pokojné výstavby socialismu v naší vlasti je třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru.“

Pronikání zejména kterým směrem? V Praze se pravidelně zásobují videokazetami. Tentokrát jsem též zakoupil film „Kráľ Šumavy“ z roku 1959, přesně z doby svého úspěšného úprku. V hlavních rolích Radovan Lukavský a Jiřina Švorcová, režíroval Karel Kachyňa, o hrdinství obránců barikády třídně rozděleného světa. Též jsem objevil mně zcela neznámý film „Tichá bolest“ z roku 1990, s Rudolfem Hrušínským v hlavní roli starce na moravském venkově. Jeho syn – a zde se vlastně vracím k začátku tohoto povídání – pilot RAF, velký hrdina, je komunisty zatčen a popraven. Po sobě zanechává malého, pramálo chápajícího synka, například nešťastného, proč ho nevzali mezi pionýry, kam se tolik těšil. Pečuje o něj otec jeho zabitého otce a dítě časem začne velmi dobře chápat nespravedlnost doby, diskriminaci ve škole, vyloučení ze studií, nástup na vojnu k jednotkám beze zbraně. Po návratu do civilu mu umírající dědeček radí z rodného místa odejít. Je tam špatným svědomím spoluobčanů. Ti dobří se stydí za to, co mu udělali – a co víc, rovněž vědí, že by to špatné znovu udělali, kdyby bylo třeba.

Sepíše někdo někdy knihu o strastech takových dětí? V příbramském muzeu je dopis dětí Václava Švédy: „Muj nejmilejší Tatinku! Tatinku posílám ti tisíce a tisíce pozdravů a pusinek ja i Radoušek. Tatinku muj modlím se aby si se nám zase vrátil. Libá a obímá ťe Lidunka a Radoušek.“

Tatínka popravili 2.května 1955, den po velikých májových oslavách k desátému výročí konce války. Z přísně tajného protokolu č.j.NZ-0011/61 se dozvídáme, že ke zničení urny s popelem došlo dne 25. 5. 1961.

Ota Ulč

<http://www.otaulc.com/>

Dvě křivdy, dvoje utrpení.

Tak by se daly nazvat bez nadsázky dva životní příběhy, které se odehrály v době druhé světové války a po jejím skončení. Jeden se týkal nacistické genocidy na porobeném obyvatelstvu, druhý politické msty na nevinných německých obyvatelích Brna.

Sudetoněmecká kancelář v Praze pořádala dne 13. 6. 2005 setkání s dvěma pamětníky, kteří zažili nacistický teror a vyhnání sudetských Němců z vlasti. Oldřich Stránský, narozený 1921 v Mostě v židovské rodině, prošel v důsledku nacistické okupace pěti nacistickými koncentračními tábory. Dá se o něm říci, že shodou příznivých okolností doslova přežil svoji smrt. Paní Edith Brendl, narozená 1940 v Brně, pak zažila jako dítě s rodiči pochod smrti brněnských Němců v roce 1945. Také ona podala své svědectví o utrpení, které se svými rodiči prožila na vlastní kůži. Dva příběhy, které charakterizují dramatické soužití dvou národů. Oba příběhy ukazují, jak velkým nebezpečím pro vzájemné soužití jsou nacionalismus i nenávistná politická doktrína. V závěrečné krátké debatě hovořil O. Stránský i někteří účastníci setkání o důležitosti společné cesty vedoucí k usmíření a sblížení obou národů. V době sjednocení Evropy je to jediná možná cesta, které dosud zabraňují zjitřené emoce pamětníků na obou stranách. Jejího završení budou moci dosáhnout pravděpodobně jen nové generace, nezatížené minulými hříchy a osobním selháním. K tomuto cíli pak vede pouze dokonalé poznání historie a poučení, které z ní vyplývá.

Sestra Edith Brendl

Politický vězeň Oldřich Stránský

Text a foto Eduard Vacek

Recenze

Jiří J. K. Nebeský

Příběh lágru — Internační tábor a perzekuce Němců v Hranicích (1945—1946)

96 stran 210 x 120 mm, šitá brožovaná vazba, cena 88,- Kč

ISBN 80-239-1307-7

Die Geschichte des Lagers — Das Internierungslager und die Verfolgung der Deutschen in Mährisch-Weisskirchen (1945—1946)

96 Seiten 120 x 210 mm, in Tschechisch, Preiss 5 €

ISBN 80-239-1307-7

Knížka „Příběh lágru“ se zabývá protiněmeckými perzekucemi, ke kterým docházelo v letech 1945-1946 v moravském městě Hranice (Mährisch-Weisskirchen). První kapitola povšechně charakterizuje vztahy českých Němců a Čechů v průběhu historie. Druhá kapitola se věnuje soužití Čechů a Němců v Hranicích a okolí od 16. do 20. století. Autor se snaží ukázat, že germanizace a českizace obyvatel většinou nebyla způsobena přílivem příslušníků jiného etnika, ale jen změnou národnostní sebeidentifikace obyvatel. Vedle obyvatel, kteří ovládali pouze češtinu či pouze němčinu, existovala v regionu početná vrstva bilingvního obyvatelstva, která se vlivem politických, hospodářských a kulturních tlaků hlásila jednou k národnosti české, podruhé k německé. Nejsilnější germanizační složkou ve městě byli hraničtí Židé, kteří byli vyvražděni paradoxně za německé okupace českých zemí.

Ve třetí kapitole autor popisuje mnohostranné perzekuce hranických Němců a "nových Němců" (tedy Čechů, kteří se za okupace přihlásili k německé národnosti) - omezení svobody pohybu, povinnost nosit označení "N", konfiskaci majetku, zbavení československé státní příslušnosti, jazykové perzekuce, nucené práce atd. Ve dvou následujících kapitolách je podrobně popsána historie tří internačních táborů, ve kterých byli hraničtí Němci v květnu 1945 uvězněni. V prvních týdnech tam často docházelo k mučení internovaných, ženy byly znásilňovány příslušníky stráže, vojáky Rudé armády i tzv. partyzány. Nejméně 9 lidí bylo v hlavním internačním táboře umučeno. Text se opírá o dochované protokoly z policejních výslechů.

Šestá kapitola popisuje vyšetřování těchto zločinů a činnost soudů. Většina viníků vůbec obžalována nebyla a ti, kteří obžalováni byli (často jen za majetkoprávní zločiny), byli většinou osvobozeni. V poslední kapitole je krátce popsán odsun Němců z hranického okresu, k němuž došlo v

létě 1946. Autor upozorňuje na nesrovnalosti v počtech Němců, kteří byli odsunuti a kteří zůstali v ČSR. Z celého okresu Hranice bylo vysídleno více než 7 tisíc osob. Z města Hranice asi 200-300 Němců, přičemž stejný počet jich ve městě zůstal. Autor dochází k závěru, že k Čechům se dnes v ČR hlásí potomci řady lidí, kteří byli po válce perzekuováni jako Němci, a také do Německa bylo odsunuto množství lidí "českého původu".

Dějiny a současnost 2/2004, rubrika Čítárna

Autor se opírá o solidní archivní heuristiku (Státní okresní archiv v Přerově, Zemský archiv v Opavě) a dobrou znalost odborné literatury a dobového tisku. Těžiště knihy spočívá v sugestivním vyličení násilí, jehož se čeští strážní dopouštěli na internovaných Němcích. V prvních týdnech po vzniku tábora byli všichni jeho obyvatelé vydáni na milost a nemilost zdivočelé skupině "revolucionářů", kteří při svých sadistických hrách umučili nejméně 9 lidí; ženy si z internačního tábora odnesly doživotní trauma z opakovaného znásilňování; všichni byli okradeni o rodinné šperky a cennosti. Nebeský svojí knihou pomáhá českému čtenáři pochopit, jaký obsah má pro bývalé hranické Němce (a nejenom pro ně) slovo "odsun"....

(hop)

Knihu si můžete objednat v internetovém vydavatelství: <http://secure.kosmas.cz/secure/default.asp>

Zajímavá webová adresa:
<http://www.cs-magazin.com/>

Redakční poznámka: Za gramatickou úpravu a stylistickou úroveň svých příspěvků odpovídají autoři.

Všechna předchozí čísla časopisu Historická penologie jsou k dispozici na internetové adrese:
http://institut.vscr.cz/clanky/?cl_id=43

Obsah:

Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989.....	1
Ministři	5
Osudy Františka Suchého a jeho rodiny	9
Můj pankrácký příběh.....	16
Vánoce a výkon trestu odnětí svobody v minulosti – výňatek z knihy Karla Ladislava Kukly Pražské bahno.....	22
Jak vzpomínají na vánoce političtí vězni.....	22
Působení vojenských a civilních bezpečnostních služeb v roce 1945	24
OBZ a vymezení kompetencí.....	25
Odstranění následků porušování zákona v poválečných letech	26
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS).....	28
Dějiny sovětské genocidy vlastního lidu: nezájem a zamčené archivy	29
Kapitoly z občanské mravouky.....	32
Rozluštěné osudy leopoldovské schránky	33
Táborské popraviště	35
Muzeum Třetího odboje, aby se zcela nezapomínalo.....	37
Dvě krivdy, dvoje utrpení.....	40
Recenze	41
Vězeňský betlém politických vězňů	44

Inhalt

Entwicklung der Lage in dem Gefängniswesen nach dem 17. November 1989
 Übersicht den Funktionären der staatlichen Verwaltung, die für die Protektorat- und Tschechoslowakische Gefängniswesen in Jahren 1939 bis Februar 1948 verantwortlich wurden
 Übersetzung des Erlaß des Adolfs Hitlers (Erlaß des Führers und Reichskanzlers über das Protektorat Böhmen und Mähren von 16. März 1939) veröffentlicht in der Rechtssammlung Nr. 75/1939 von 16.3.1939
 Befehl des Befehlgebers des Oberkommandos der Wehrmacht von dem 12.12.1939, über die Verfolgung der Strafhandlung gegen dem Reichs- oder Okkupationsmacht in den besetzten Gebieten
 Die Schicksale von Franz Suchy und seiner Familie
 Meine Pankrazgeschichte
 Weihnachten und Strafvollzug in der Vergangenheit
 Wie erwähnen die politische Gefangene die Weihnachten
 Bestandteile OBZ und ihre Position in der Hierarchie der Staatsmachts
 OBZ und die Abgrenzung den Kompetenzen
 Beseitigung der Folgen den Gesetzverletzung während den Nachkriegsjahren
 Ausschuß für die Verteidigung den ungerecht Verfolgten (VONS)
 Geschichte der sowjetischen Genozide des eigenen Volkes: Interesselosigkeit und die geschlossene Archiven
 Kapitel aus der bürgerlichen Sittenlehre
 Aufgelöste Schicksale des Leopoldowbehälters
 Schafott zu Tabor
 Museum des Dritten Widerstandes, damit man nicht ganz vergessen
 Zwei Unrechte, zwei Leiden
 Rezension

Kabinet dokumentace a historie VS ČR
 Redaktor: Eduard Vacek,
 Adresa redakce:
 Soudní 1672/1a, Praha 4, p.p. 3, 14067,
 telefon: 261 034 714,
 e-mail: Evacek@grvs.justice.cz

Vězeňský betlém z pracovního tábora Rovnost (1949) od autora Jana Nesládky

Vězeňský betlém politických vězňů

Při návštěvě Muzea III. odboje v Příbrami se zájemci o osudy politických vězňů můžou setkat kromě stálé výstavy i s „poklady“, které jsou uloženy v depozitu muzea. Jedním z nich je také pozoruhodný betlém, který vyrobil politický vězeň Jan Nesládek při svém pobytu v jáchymovských táborech. Originály ručně nakreslených figurek jako součást betlému byl politickými vězni vystaven v táboře Rovnost o vánocích v roce 1949.

Jan Nesládek se narodil dne 17.3. 1925. Jako voják v prezenční službě byl dne 24.3.1949 zatčen pro svoji aktivní činnost v protikomunistickém odboji a rozsudkem Státního soudu v Praze ze dne 20.6.1949 odsouzen k trestu odnětí svobody na 12 let za vytvoření ilegální organizace s cílem rozkládat lidově-demokratické zřízení pomocí letákových akcí (§ 1/2 zák. č. 231/48 Sb; č.j. Or I 719/49). Z výkonu trestu byl podmíněčně propuštěn dne 22. 2. 1957 na základě usnesení Krajského soudu v Praze č.j. P.p. 271/56. Usnesením Vyššího vojenského soudu v Příbrami č.j. Rtv 202/90 ze dne 23.1. 1991 byl podle zákona č. 119/90 Sb. soudně rehabilitován. V roce 1990 byl jedním ze zakládajících členů KPVČ a také funkcionářem jejího prvního předsednictva, zvoleného na ustavující Valné hromadě v únoru 1990 ve Sjezdovém paláci v Praze.

Dne 13.3. 1996 po dlouhé a těžké nemoci zemřel ve věku téměř 71 let.